

## HAÁZ SÁNDOR

### ZSINÓROS DÍSZÍTÉS A BEKECSALJI NÉPVISELETBEN

Népviselő-leírásainkban a zsinórdíszítésről legfőbb néhány szavas utalások formájában esik szó, holott (még) ezekből is, valamint a régebbi és újabb viseletképekből<sup>1</sup> egyaránt kitűnik, hogy a magyar népviseletekben a felsőruhákban a szabás befejező mozzanataként a zsinórozás fontos gyakorlati, társadalmi és díszítő szerepet töltött be, akárcsak a délkelet felőli szomszédos más népek egyes csoportjainak viseletében.<sup>2</sup>

Úgy gondolom, hogy a népi ruhazsinórozás délkelet-európai kapcsolatait, a magyar viseletben elfoglalt helyét és változatait közelebbről feltűntető, megrajzoló, összehasonlító vizsgálatnak egyik fontos előfeltétele a kérdés tanulmányozására legalkalmasabb tájainkon való alapos kutatás. Ennek nyomán feleletet kaphatunk végre olyan kérdésekre, mint a zsinór anyaga és készítése, alkalmazásának technikája és helye a ruhadarabokon, valamint különféle funkciói és díszítőmotívumainak alakulása, változatai. Ilyen vizsgálatra kiválóan alkalmas vidéknek bizonyul az egykor katonai szolgálat teljesítése miatt kiváltságos székelység maroszéki viselete, amelynek főleg bekecsalji változatában máig fontos elem a zsinórozás.

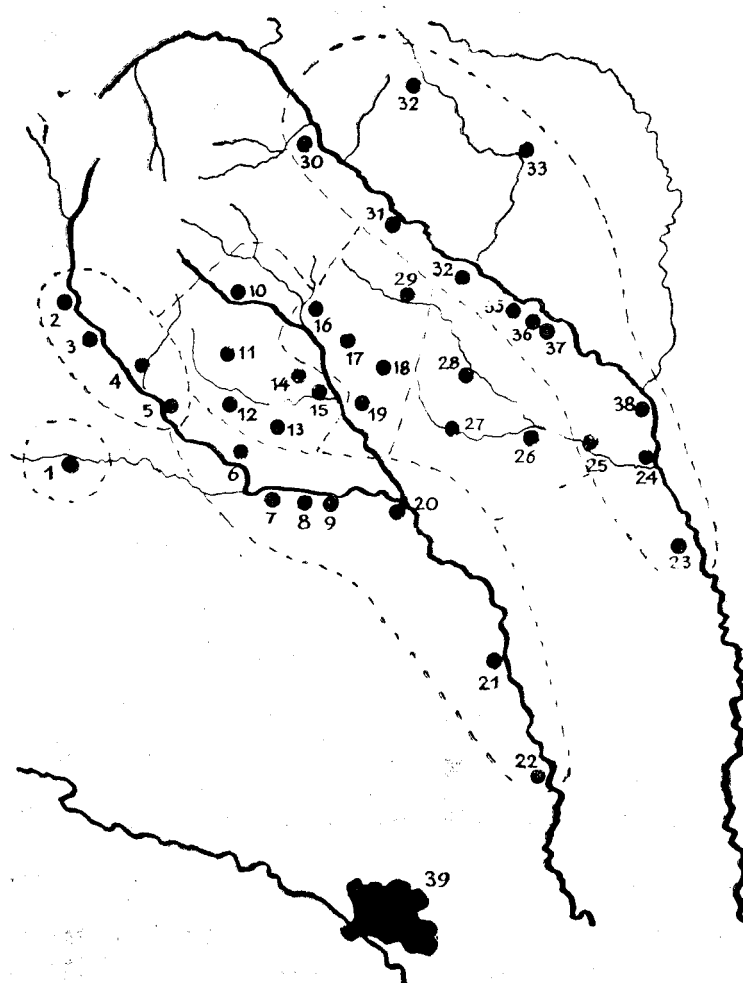
A Bekecsalja néprajzilag zárt tájegység a Nyárad és a Kis-Küküllő felső folyásánál (I. rajz). Lakossága földműveléssel foglalkozott; az idősebb korosztály ma is földművelő, a középkorú és fiatalabb nemzedék tagjai pedig mint szakmunkások ingázva keresik kenyerüket a közeli ipari központokban (Szováta, Makfalva, Gyalakuta, Marosvásárhely, Nyáradszereda).

A lakosság népviselete a régi maroszéki népviselet folytatása, és más székelységi viseleteknél gazdagabb díszítésű. A lakosság dédelgetve őrzi a régi viselet megmaradt darabjait, élnek még idős szabók is, akik a polgári öltözet darabjain kívül értenek még ama régi ruhadarabok készítéséhez is, melyeknek sajátos díszítése a gazdag zsinórozás. A zsinórozásra vonatkozó, 38 községben összegyűjtött anyag már csak azért is figyelemre méltó, mert az eddig megjelent leírásokban e díszítési módal érdemében még nem foglalkoztak.

A zsinórdísz a századforduló táján élte virágkorát, így az e korból visszamaradt szóbeli és tárgyi bizonyítékokat kell alapul vennünk.

Vizsgáljuk meg mindenekelőtt a bekecsalji népviselet ruhadarabjait, alapanyagukat és készítési módjukat, hogy ezt követően meghatározható legyen a reájuk kerülő díszítés helye. A férfiviselet darabjai: *kalap*, *kucsma*, *ujjas* (felsőkabát), *lájbi* (mellény), *ing*, fehér gyapjúharisnya, keményszárú *csizma* vagy *bakkancs*. A női viselet: *kendő*, *csepesz* (főkötő), *kurti*, *firiskó*, *vizitka* (kabátfélék), *lájbi*, *ing*, *rokoja* (szoknya), *csizma* vagy *cipő*.

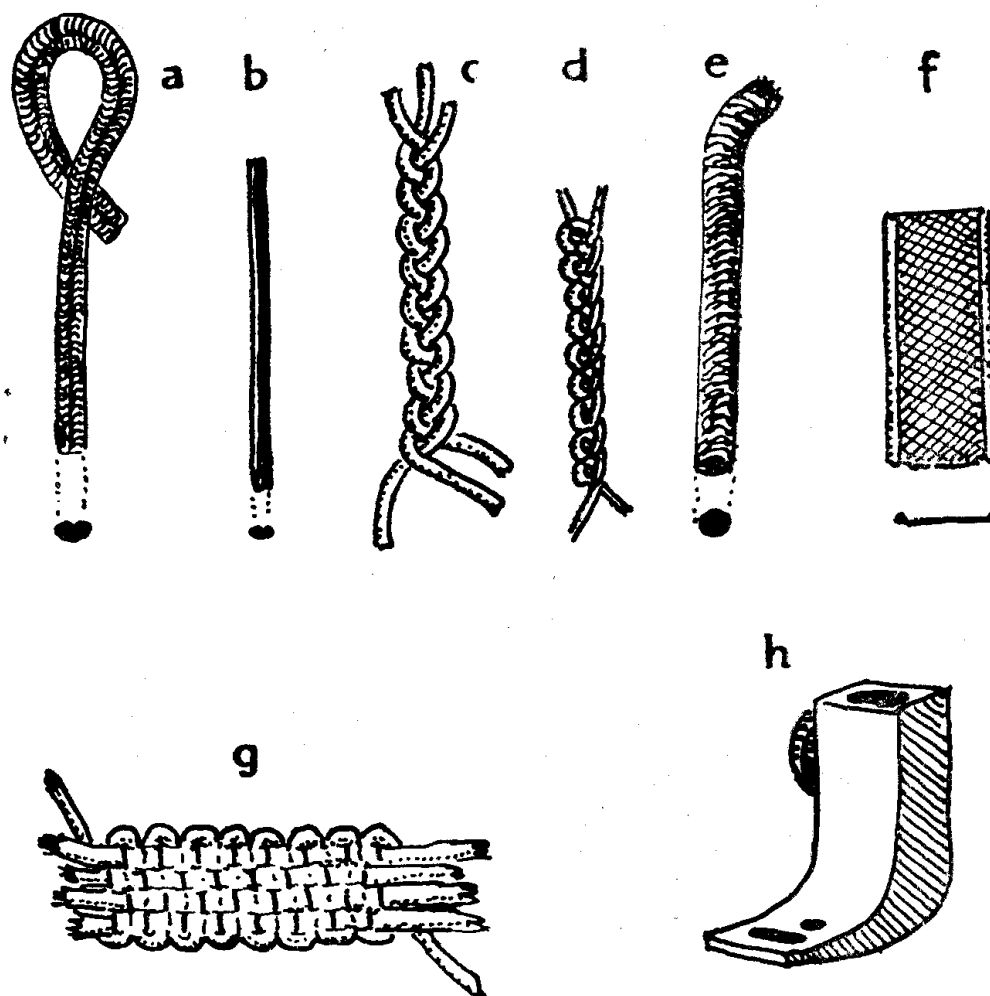
E ruhadarabok közül zsinórozás található az ujjason, lájbin és harisnyán a férfiviseletben, a lájbin és a szoknyán a női viseletben.



I. Bekecsalja térvázlata

A térvázlaton jelzett helységek

- |   |  |
|---|--|
| 1. Jobbágytelke — Simbriș               | 21. Backamadaras — Păsăreni                |
| 2. Nyárádremete — Eremitu               | 22. Ákosfalva — Acățari                    |
| 3. Nyárádköszvényes — Mătrici           | 23. Gyulakuta — Fîntînele                  |
| 4. Mikháza — Călugăreni                 | 24. Havadtő — Viforoasa                    |
| 5. Deményháza — Dămieni                 | 25. Vadasd — Vădaș                         |
| 6. Búzaháza — Grîușorul                 | 26. Havad — Neaua                          |
| 7. Nyárádszentmárton — Mitrești         | 27. Rigmány — Rigmani                      |
| 8. Jobbágyfalva — Valea                 | 28. Geges — Ghinești                       |
| 9. Csíkfalva — Vărgata                  | 29. Székelyabod — Abud                     |
| 10. Nyárádselye — Șilea Nirajului       | 30. Sóvárad — Sărățeni                     |
| 11. Kendő — Chîndu                      | 31. Kibéd — Chibed                         |
| 12. Márkod — Mărculeni                  | 32. Siklód — Șiclod                        |
| 13. Mája — Maia                         | 33. Szolokma — Solocma                     |
| 14. Berekeresztúr — Bîra                | 34. Makfalva — Ghindari                    |
| 15. Székelybere — Bereni                | 35. Székelyszentistván — Ștefănești        |
| 16. Nyárádmagyarós — Măgherani          | 36. Atosfalva — Hotești                    |
| 17. Torboszló — Torba                   | 37. Csókfalva — Cioc                       |
| 18. Nyárádszentimre — Eremieni          | 38. Erdőszentgyörgy — Sîngeorgiu de Pădure |
| 19. Seprőd — Drojdii                    |  |
| 20. Nyárádszereda — Miercurea Nirajului | 39. Marosvásárhely — Țirgu-Mureș           |



II. A zsinórozáshoz használt kellékek: a) *szőrzinór* vagy *bogárhátú zsinór*; b) *sejemzsinór*; c) *fonottzsinór*; d) *horgolt zsinór*; e) *bébizsinór*; f) *lapos zsinór*; g) *kötőzsinór*; h) *zsinórvarró papucs*

Az ujjasok és harisnyák alapanyaga a háziszóttos: az egyszínű *szürke posztó*, fehér *halina* vagy *abaposztó*, és a különböző fekete-piros *kétnyüstös* vagy *ötnyüstös felleges*, *csikos* vagy *kockás* szóttos; a lájbiké az *ötnyüstös*, *táblás*, *barackmagos*, *kendermagos*, *csikos*, *fenyőágas*, *segesvári*, *macskatalpas*, *sírtett felleges* és a *siklódi piros* szóttos. A háziszótteseiken kívül gyári szöveteket is felhasználtak. Ezek közül a *sima* és *csikos piros bársony* (kordbársony) kb. 1920-tól van divatban. A gyári vékony szövetet vagy *bolti vásznat* is díszítik a mindennapi használatra készült lájbikához.

A zsinórozás anyaga hosszú ideig az úgynevezett *szőrzinór* vagy *bogárhátú zsinór* volt (II. a rajz); ezt boltban vásárolták kék, zöld, fekete vagy fehér színben. Külföldi gyári készítmény, könnyen hajlítható és többféle szélességű. Ugyancsak gyári a *sejemzsinór* (2 mm széles), többféle színben, kissé merev, ma is kapható (II. b). A *fonottzsinór* azóta használatos, amióta a bogárhátú zsinórt nem tudták beszerezni. Házilag

készül: a *sírtett* (sodrott) gyapjuszálát *hajfonatosan háromszálúlag* összefonják és megfelelő színűre festik (II. c). *Horgolt zsinór* is előfordul: előbb horgolótűvel horgolják, házilag font gyapjuszálból, láncolva, *azután rea hosszúláb van horgolva*, aszerint, hogy milyen széles fonatra van szükségük (II. d). A gyárilag készült *bébizsinór* eredetileg fehér, ezt festik feketére. Előnye, hogy könnyen hajlítható. Méretre a régi szörzsinórt helyettesíti (II. e). Széles vagy szegőzsinórnak használják a gyári *lapos zsinórt* (II. f), vagy a házilag deszkából faragott, tenyérszerű bordán szőtt egyszereű *kötőzsinórt* (II. g).

*Fonatot* készítenek a selyemzsinórból is *hajfonatosan* három szálból.

A *gombok* szükségletként és díszítményként egyaránt hozzátartoznak a zsinórozáshoz. Üveggömbök, fémek, pitykegombok és mázasgombok találhatóak a zsinórozások között.

### A mesterség

A falusi szabók anyagkészlete híján — hiszen legtöbbjük gazdálkodott is — szokássá vált, hogy a rendelő hozza az anyagot: szőttet, bélést, *sinórt*, posztót a szegésre és a gombot. A szabó a cernát adta és a zsebekvalót.

Nevezetesekek voltak az iparendélyes szabómesterek, akiknek joguk volt tanulókat is tartani. A felszabadult fiatal szabók neves zsinórozóknál tanultak meg zsinórozni. A szabók a mesterséget a géppel együtt örökölték. Az egyazon mestertől vagy egymástól tanult nemzedékek a zsinórozás mesterségében azonos megoldásokat használtak, ezáltal sajátos stílust hoztak létre. Így alakultak ki az egyes zsinórozó központok, mint pl. Makfalva, Torboszló, Gyulakuta, Abod, Deményháza és Jobbágytelke.

Minden faluban vannak *varróasszonyok*. Legtöbbjük nem tanulta a szakmát, hanem otthon a családnak mindent megcsinált, még a zsinórozást is megtanulta, majd az otthoni munkán kívül másnak is vállalt zsinórozást. Így a varróasszonyok munkája is figyelemre méltó, és több falunak ismerjük egy-egy neves zsinórozóját, aki változatos, egyéni díszítési formákkal a bekecsalji tájegységen belül helyi stílust hozott létre. Ilyen pl. Selyében Vass Eszter, Kacsó Ágnes, Torboszlón Suba Rozália. Gyulakután Pakulár Császár Irma stb.

Szabás előtt a szabó *méretet vesz*. Régen a méreteket zsineggel vette és a lemért távolságra bogot vetett. Nagy Pál Búzaházán *négy bogot vetett a spárgára*, ahol a harisnya *külső hossza, derékbősége, combbősége* és *térdbősége* volt. Ő is még kézzel varrta a harisnyát *sírtett kender házicernával*.

A mellényeken a *háthossza, vállaszélesség, mellbőség* és *derékbőség* volt a szükséges méret. Kiszabása után csak az oldalát varrta össze, azután kezdte a zsinórozást. Legutoljára a vállat varrta össze, és azután tette fel a már elkészített *gallért*. A *zsebet* legtöbbször csak utólag zsinórozták és utána vágták ki. Valamennyi zsinórozást a béléssel varrták össze.

A *siklódi szőttest* és a *csíkos* úgy szabják ki, hogy az eleje *slégbe* legyen, a háta *szarufásan* szabva. Ez a szabás minden faluban a csíkozott szőttest anyagoknál íratlan törvény.

„Jó” varrógéppel rendelkeznek azok a szabók, akiknek családi örökségében apáról fiúra, anyáról leányra hagyott, öreg, múlt század végi Singer varrógépük van. Ez a vastag anyagot és a zsinórozást könnyen varrja. Kibéden, Makfalván, Köszvényesen, Selyében a gépre szerelhető külön csináltatott *zsinórvarró papucsot* (II. h) használnak. A papucson levő lyukon átfűzött keskeny sujtászinór egyesesen a géptű alá fekszik. A kanyaroknál, *fordítósoknál* és *hurkolásoknál* az anyagot fordítják a papucs alá. Egyik-másik szabó nagy gyakorlatra tett szert, mint pl. a deményházi Fehér Imre, aki papucsos gépével — mint mondják — „úgy sujtásolt, hogy közbe nézte a marhákat, hogy ittak”.

Munkafolyamataik nem voltak teljesen egységesek. Legtöbb szabó a jobb oldali *előn* fent kezdi a zsinórozást, a *gombolásnál*, s onnan jön lefelé, majd a *mellen*, a *felazonvalón* megy föl és vissza *kihántatja*, aztán az alsó *szegővel* ér a hátközépig. A hátközépen az alsó *tulipánozást* (Köszvényesen), *saskörmöst* (Jobbágytelkén) felviszi, majd visszafordulva lent folytatja a szegőt, onnan a mellen, majd az előn fent ér véget. A hátközép felső *hántatását*, a gallérját és a zsebeket külön szállal készítik.

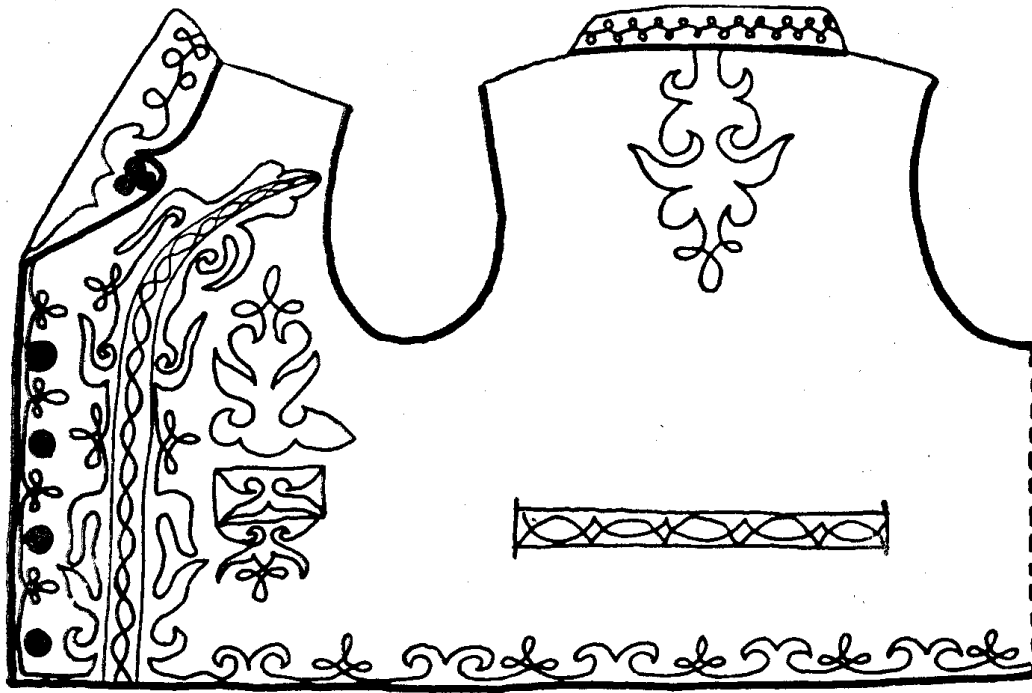
Suba Rozália (sz. 1903) Seprődön felül a hátán kezdi, azután megy körbe s a gallérjánál végzi. Kacsó László (sz. 1940) Selyében *kipontozza előre*, és azután varrja reá. Károly Miklós (sz. 1904) Nyárádmagyaróson *előbb megcsinálja a ráját* (két párhuzamos zsinór), és *azután tölti ki a közét*. Kocsis János (sz. 1904) Márkodon papírt tett a zsinór alá, hogy csússzon, majd amikor készen volt, kitepte alóla. Legtöbb szabó nem tesz jelt, hanem egyenesen *kirakja*, pl. Lengyel Ferenc Jobbágytelkén (sz. 1918).

A zsinórozás egyik legjellegzetesebb munkamódszere abban rejlik, hogy a zsinórt lehetőleg nem vágják el. „Az a jó zsinórozó, aki a hozott anyagot úgy használja fel, hogy a befejezésnél se több, se kevesebb nem marad, mint tíz centi” — mondta id. Demény János szabó (sz. 1909) Makfalván. Minden esetben a hozott zsinór hossza határozza meg a hántatás sűrűségét, gazdagságát, változatosságát, de egyben értékét is.

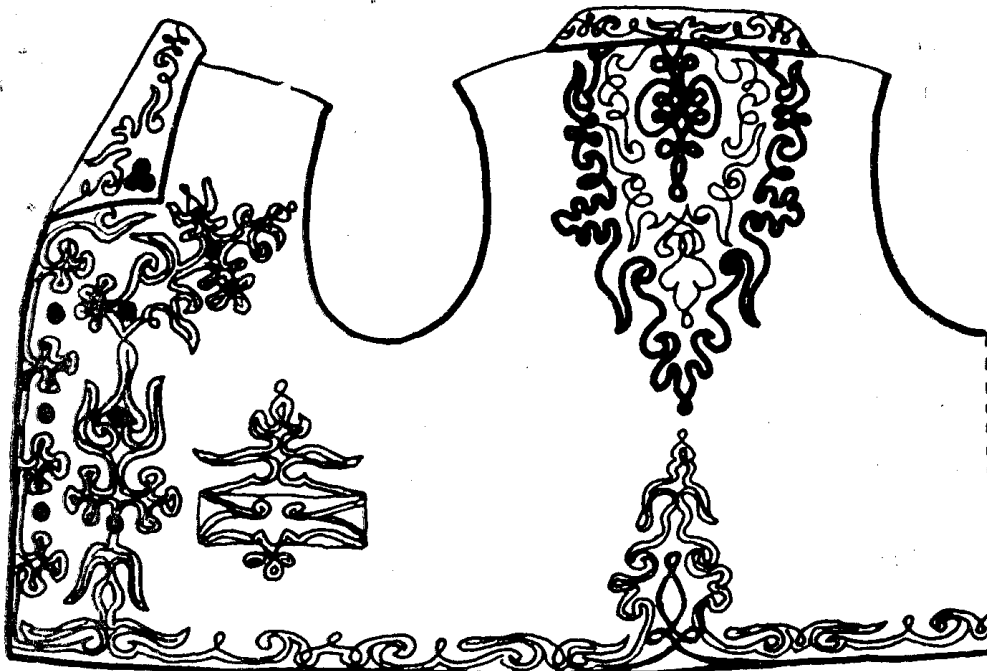
A sujtászinór beszerzési nehézségei miatt az 1920-as évek elején egy újfajta eljárás jött létre Kibéden és Siklódon. Itt azóta is selyemcérnás *gépvarrás* díszíti a lájbit: a régi díszítési formákat megtartva, de zsinór nélkül hántatják ki sárga, zöld és kék *bolti sejemcérnával*. A szoroson egymás mellé gépelt sorokat folyamatosan vezetik: kezdik a belső szállal, a többi kívül *rakják*. A gépvarrás vezetése mind a három színnel azonos irányban halad.

A *férfiujjas* szürke, háziszőtt posztójára előbb a kék, fekete vagy zöld posztószegőt teszik fel kereken a gallérra, a zsebekre és az ujjára. A zsinórozással csak ezután kísérik.

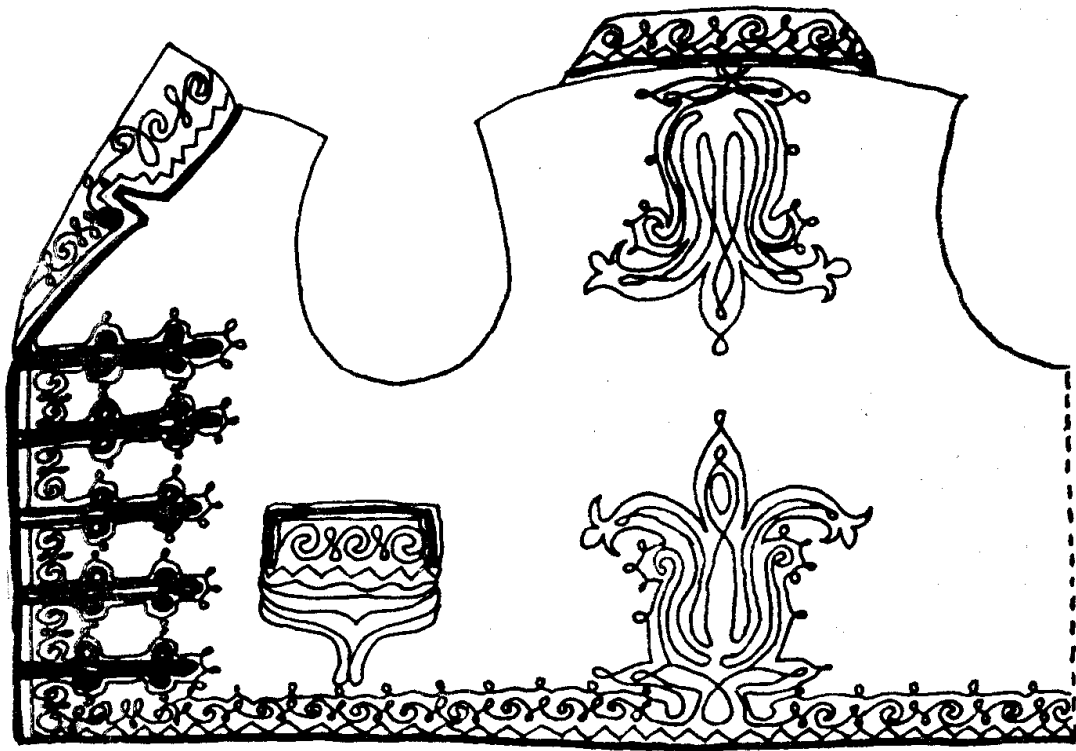
A *harisnyát* a varrógép elterjedése előtt kézzel varrták ki sodrott kendercérnával. Vannak egyszerű harisnyaszabó férfiak, pl. Dósa Elek (sz. 1904, Havad), Veress László (sz. 1902, Rigmány), akik vitézkötés



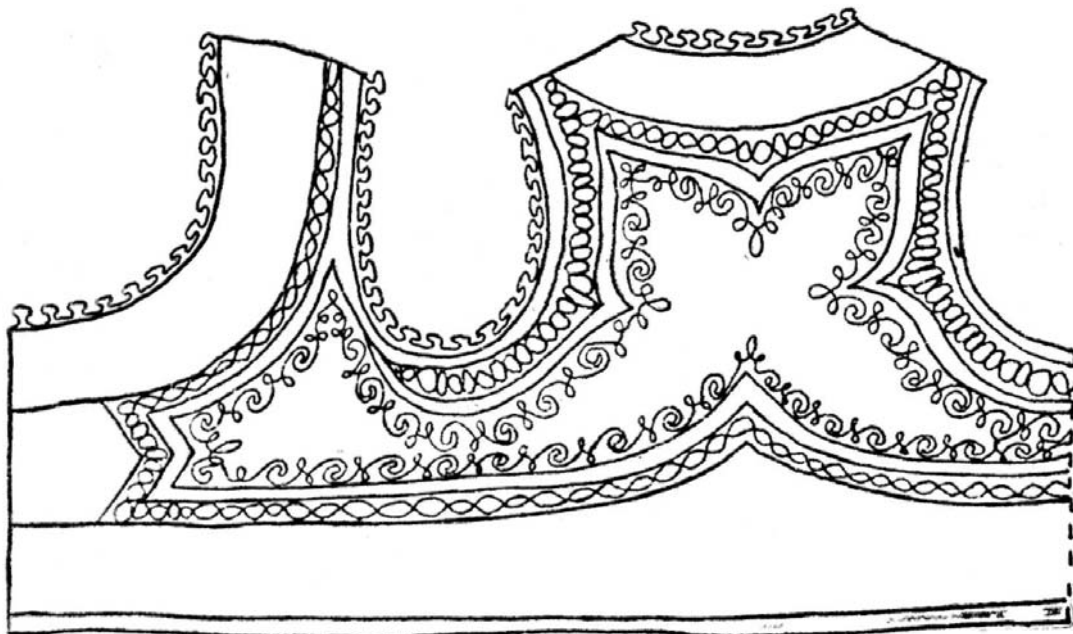
III. Csókfalvi piros szőttes főfiláji, széles zöld és kék zsinórozással (1941)



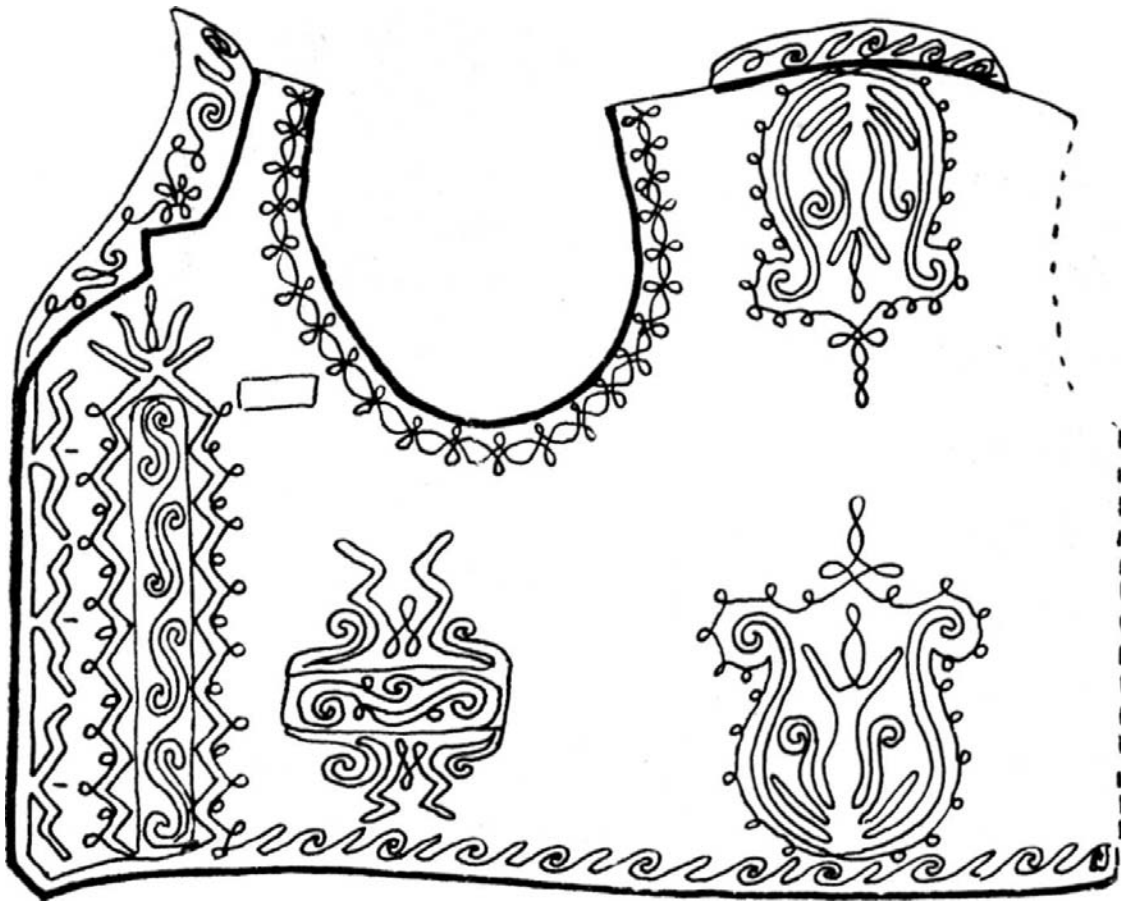
IV. Kibédi főfiláji, piros csíkos szőttes, géppel varrott (1939)



V. Gyulakutai férfilájbí, piros szóttos, széles és keskeny fekete zsinórral (1925)



VI. Gyulakutai női lájbí, piros-fekete bársonnyal és zsinórral (1942)



VII. Mikházai férfilájbi, piros szőttes, fekete keskeny zsinórral (1905)

nélkül, csupán szegővel díszítenek, és a *vócot* (oldalcsíkot) az összevarrás erősítésére posztóból teszik; ezt utólag levágják ollóval egyforma magásra. A zsebet utólag vágják be és díszítik.

A vitézkötés vastagabb zsinórját *felrakás előtt* előbb *megfonják*. „A sinór megfonását úgy kell végezni, hogy a megfont kötés megálljon a kézben, és amikor kész, akkor lehet föltenni a hejére” — mondta a kendői Kacsó József (sz. 1893) szabó (199—200).

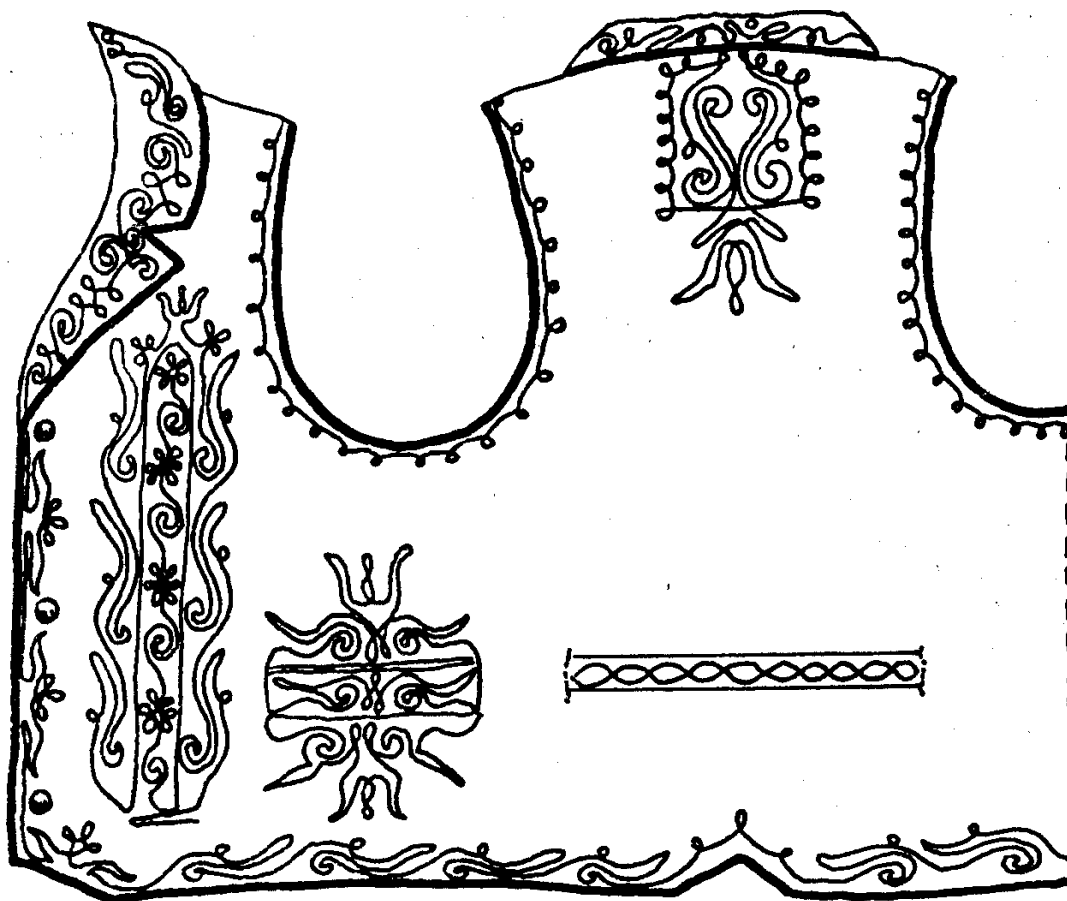
A *női ujjast, frakkos vizitkát* karcsúsítással, hátul az alját *tarajosan kiállólag* szabják. A szegőbársonyokat összeállítás előtt *sinórral kísérik*.

A női ruhadarabok készítésének technikája azonos a férfiruhadarabokéval; a különbség az, hogy a varróasszonyok főleg kézivarrással dolgoznak.

#### **A zsinórozás gyakorlati, társadalmi és díszítőszerepe**

A népviselet felső ruhadarabjának szabását mindenekelőtt a védendő testrész alakja és a felöltésmód mellett a ruhaanyag — az állatbőr — mérete, alakja vagy a háziszőttes szélessége határozza meg. Ugyanakkor a „díszítés” az alkalmazhatósággal kapcsolatos megoldásokból, a szélek foszlását megakadályozó és merevítő szegésből és borításból, valamint





VIII. Nyárádmagyarósi férfilájbi, piros szöttes elő, háta fekete, fekete keskeny zsinórozással (1908)

az összevarrásoknál erősítőül közé helyezett vócból vagy a varrás védelméül odahelyezett zsinórozásból eredt. A többnyire más, drágább anyagú és színű borítások, szegések, vócok és zsinórok alkalmazásának bősége, a ruha formáját és szabását hangsúlyozó díszítőereje kapcsolatban állott a csináltató-viselő módosságával, a közösségi hagyományok előírásaival, a helyi mesterségi tudással és népi ízléssel, amelyre természetesen más vidékek, nemzetiségek és társadalmi rétegek viseletei, esetleg hatósági előírások is hatottak.

A foszlást merevítő és erősítő szegő és borítás Marosszék vizsgált falvaiban rendszerint posztó, egyéb szövet vagy széles zsinór, amely a széleket befogja vagy kerekén szegélyezi. A Bekecs Kis-Küküllő felé lejtő oldalán a szegő a férfiaknál kék angliai posztó — föltehetően még az itteni XVII. századi „kék darabont” katonaviselet emlékeként —, a nőknél pedig fekete bársony. A Nyárádmentén a nőknél a fekete bársonyszegőt azonos szélességű csíkokban a zsinórozás helyettesíti (XVII. A és H rajz). A Szentimre, Geges, Kibéd és Gyulakuta falucsoportban a két erősítés átmeneti terület az általunk kutatott tájon belül. Siklód az egyetlen kívülálló falu, ahol a női mellényen a piros gombbal való gombolás erősítésére és hangsúlyozására a fekete bársonyra vastag méreg-

zöld zsinórozást raknak (1. az Erdélyi Néprajzi Múzeumban a Kós Károly által beszerzett öltözetet is).

Az összegombolás nagy jelentőségű. A gomblyuk körüli rész megerősítésének gyakorlati és esztétikai szerepe mindenütt egyaránt nagy: ide összpontosul és innen indul tovább a zsinórozás. Ez legszembeütőbb talán a régi abodi férfilajbikon (X. rajz). A zsinórozás uralkodó dísszé fejlődését fokozták a társadalmi tényezők: az 1848 előtti székely katonaviselet zsinórozásának rangjelző volta, a módosság fitogtatása, a fiatalság vetélkedése, hogy kié legyen a díszesebb, a falusi szabók közti verseny és egyéni kezdeményezéseik divattá válása stb. Az egyes falucsoportok nevezetesebb szabói, varróasszonyai a maguk által kialakított zsinórozás díszítőelemeit szintén állandóan variálják; sablont nem alkalmaznak, kézben szabadon idomítják a zsinór hajlásait, s így újabb változatok születnek. A seprődi Suba Rozália (sz. 1903) lábizzsinórozásai közt sem lehet két egyformát találni, bár felismerhető, hogy mind azonos kéz munkája.

A *gombkötések* körüli zsinórozást a szegő mentén továbbvizik mint *kísérőt*. E kísérőszál szerepe kisebb az ujjasokon, de annál jelentősebb a lábikon. Itt nemcsak erősítő, hanem díszítő szerepe is lett, mert ha a szegő mellé vezetett kísérőzsinórt „egy szikrát megmozgatjuk, úgy szebb” — mondja Fehér József (sz. 1896) Deményházán. Ebből a *megmozgatásból* keletkeznek a különböző *futózzsinórozások* egészen a hátközépig (1—139. rajz), ahol a *tulipántos* zsinórozás (206—235. rajz) a szokásos bevágást erősíti.

Hasonlóan többszörös funkcionális szerepe van a női lábikon a háti karcsúsító szabásvonal erősítését követő bársonynak, illetve háromsoros zsinórozásnak (IX., XI., XII. rajz). A zseb körüli zsinórozások, a gombok például a zseben és az előn, a női lábik alulfutó öt-hatsoros zsinórozásai nemcsak díszítenek, hanem az erősítést is szolgálják, miközben formáik az esztétikai igényeket is kielégítik.

A díszítés gazdagságát a lábik használata és gazdáik életkora is meghatározza. Az ünneplő lábikra rendszerint *töbrendbelit hántatnak ki*, mint a *miesnapia*kra. Legdíszesebbek a fiatal legényekéi (III—V. és VII—VIII. rajz); a gyermekekén kevés (XV. rajz), az idősebbekén alig van vagy egyáltalán nincs zsinórdísz (csak fekete üveggomb) a fekete vagy sötétkék szöttesen.

A női lábik kor szerinti megoszlása nincs úgy színekhez kötve, mint például Peteken volt, ahol tíz-tíz életév múltán hordtak piros, zöld, kék, barna, majd fekete színű ruhákat. Ebben a tájegységben csak az idős asszonyoknak íratlan törvény a sötét alapú lábik viselete. Társadalmi megkülönböztetést sem szín, sem zsinórozás nem jelent. A torboszlói Osváth Dénes szolgálégyként elszegődött Szentimrére, azzal a kikötéssel, hogy a bérén kívül egy *kirakott* piros lábikért; Jakab Mihályné 1939-ben meg is varrta Szentimrén.

Föltételezhető, hogy ezen a néprajzi tájegységen belül a földbirtokosok által viselt, gazdagon zsinórozott ruházat nagy hatással volt a falusi viseletre. Ezt a jelenséget, valamint a piros lábik kialakulását Györffy István állapította meg legelőször. Az idősebb adatközlők, pl.

Demény János (sz. 1909) makfalvi, a harmadik szabónemzedék tagja mondta: „Nagyapámtól hallottam, hogy a Dózsa nagyságos úrék is jártak miesnapokon zsinóros lájbiban, hát még innapkor mijent hordtak!” Tehát volt honnan átvenni a „divatot”. Ugyanez az eredet felismerhető Torboszlón is, ahol a Berecki család zsinóros viseletének hatása érződik. A zsinórozás sűrűségét, változatosságát meghatározza a zsinór hossza. A zsinór ára nem nagy, tehát csak kivitelezésében lehet különbséget tenni a gazdag és a szegény legény lájbija között. Míg a nevesebb és drágább szabó minőségben jobb munkát végzett, mert nagyobb gyakorlattal dolgozott, a szegény legényeknek nem egy esetben édesanyjuk kézzel *rakta ki* a lájbit.

A csiki, udvarhelyszéki vagy háromszéki falvak egyszerű, fekete lájbijaikkal szemben az itteni zsinóros piros lájbi módot, tekintélyt biztosító viselőinek, akárcsak a vidék jobb földje, terménye, bora. A jobbágytelki fiataloknál ez ma is fennáll: nem egy ünneplő ruhát őriznek, és a falut képviselő megjelenéseiken (tánc- vagy kóruszereplések alkalmával) mindig a legszebb viseletben láthatók. Sok nyilvános szereplésük miatt mind dúsabb és dúsabb zsinórozást hordtak ruházatukon.

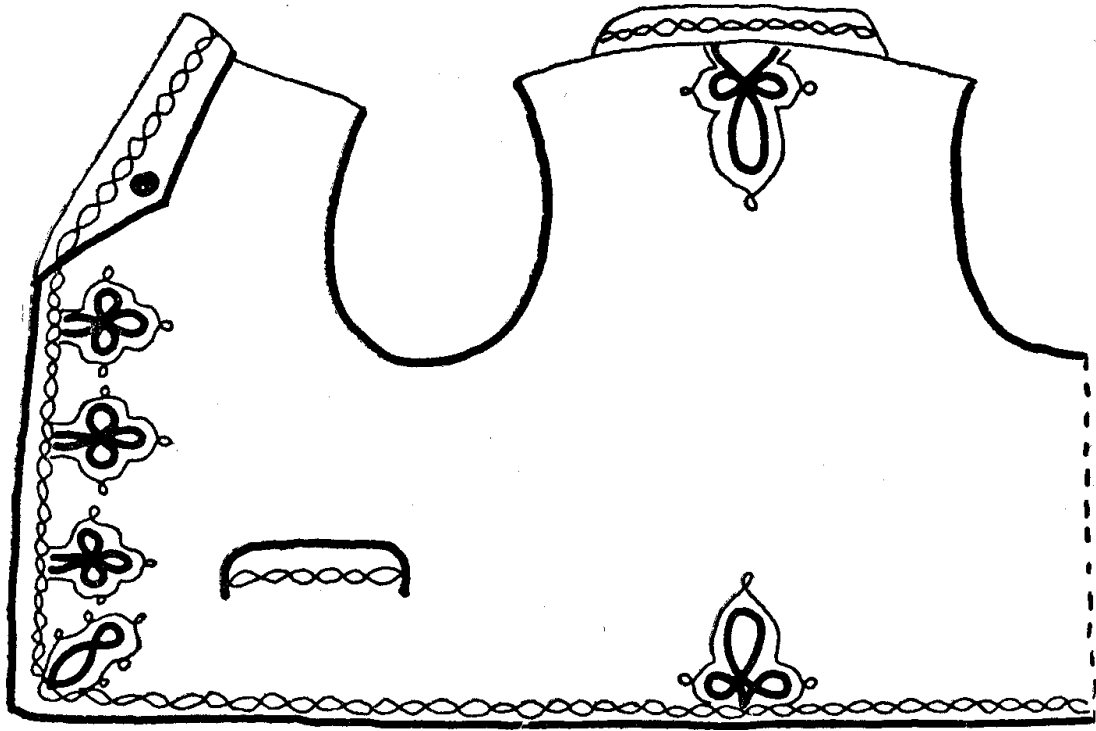
Napjainkban nem rendelnek piros lájbit mindennapi használatra, csak szereplésre, kulturális rendezvényekre, regrutabálókra, szüreti mulatságokra; így ma is igény az új lájbik készítése. Csókfalván Sükösd Klára varróasszony (sz. 1924) 1976 telén kezdett zsinórt horgolni, hogy két fiának „díszesen hántatott lájbija” legyen, de csak az év végére tudott elkészülni. A mai zsinóros lájbi és a régi között nem tapasztalható formai változás: az új lájbikat rendszerint a még dolgozó idősebb zsinórozó szabók készítik, a régi zsinórozás szabályai szerint. Újkeletű díszítési megoldásokat Gegesen lehet látni, ahol a zsinórozási formákat elnyújtva, nagyon kimerevítve, aránytalanul felnagyítva készítik (pl. Adorján István, sz. 1889). Mivel e stílus még kiforratlan, egyedi, nem lehet általánosítani.

A még meglévő lájbikat sok helyen őrzik, az elnyütteket olcsón eladják, legtöbbször a cigányoknak. Például Remetén 6—15 lej között vásárolták fel a falu utolsó női lájbijait; Havadról egy szép férfilájbit adtak el a marosvásárhelyi ószeren 15 lejért. Több szép példányt őriznek a múzeumokban, Makfalván, Udvarhelyen, Marosvásárhelyen és egyes magángyűjteményekben is.

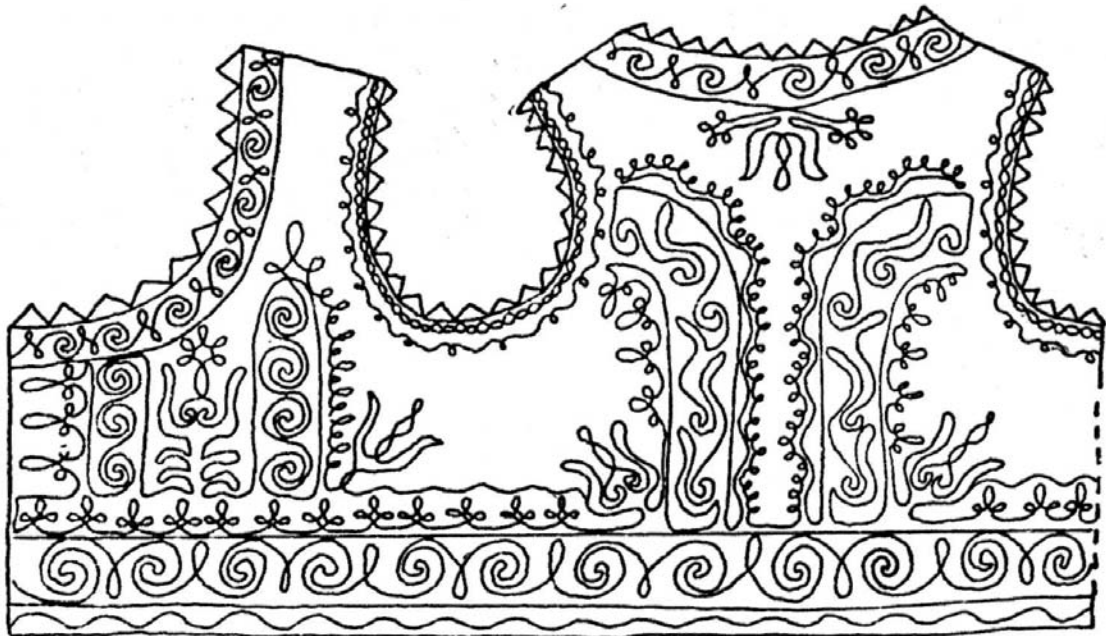
A bekecsalji tájegység viseletére jellemző a férfiak piros lájbija és a felső ruhadarabok zsinórozása. A zsinórozással kapcsolatosan összegyűjtött anyag alapján e nagyobb tájegységen belül több falucsoportot különböztetünk meg (vö. I. rajz).

A Kis-Küküllő felső völgyében, a Vízmellet a férfilájbi díszítése nem egy esetben háromszoros, különböző vastagságú, kék és zöld színű zsinórral történik. Ilyet készített pl. Csókfalván Dósa Sándor 1941-ben (III. rajz).

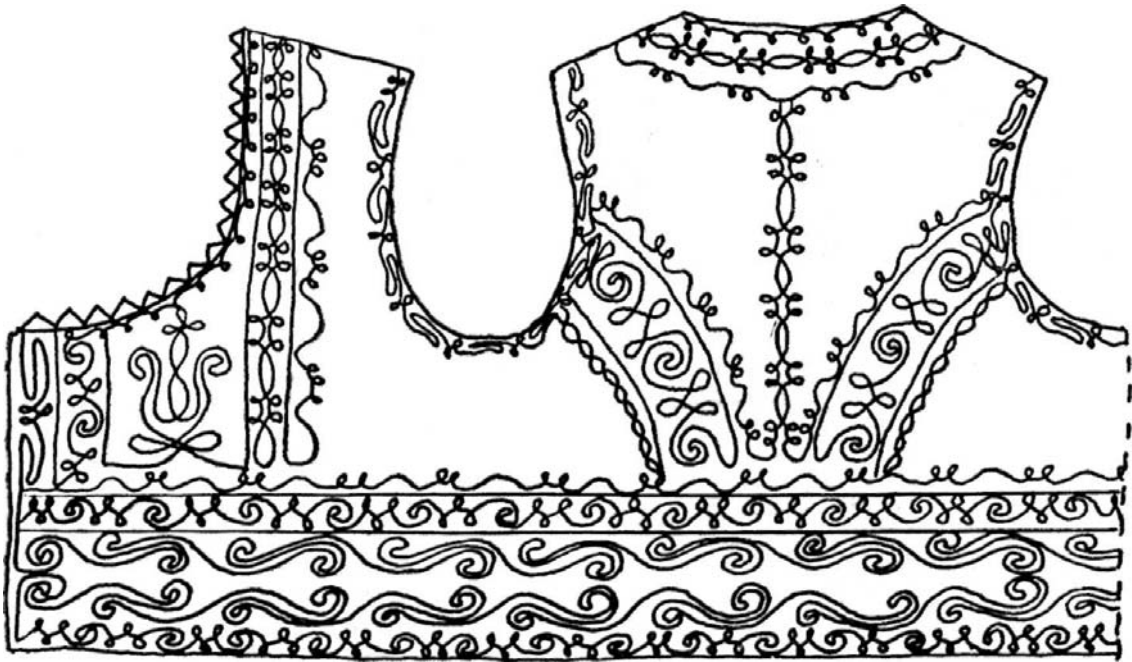
A kibédi férfilájbi díszítése nagyon összetett, háromszoros gépvarrós, és a motívumok sokszor emlékeztetnek a rátétes díszítésű bőrmunkákra. Ilyeneket készített Szilveszter Béni 1939-ben (IV. rajz).



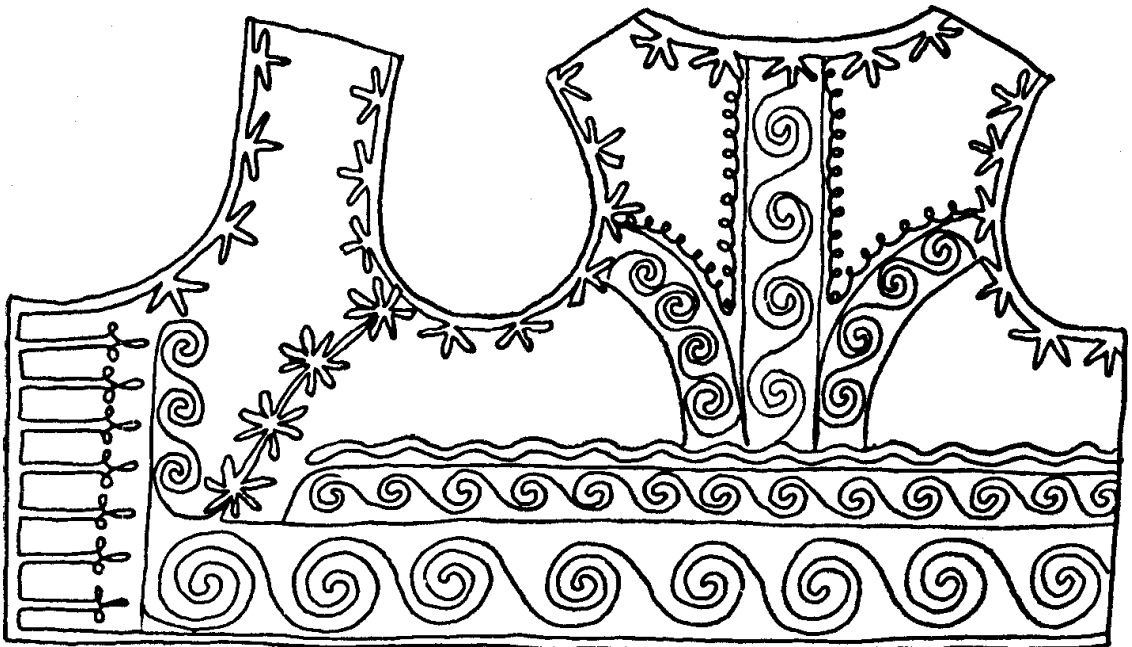
IX. Nyárádselyei fekete szöttek női lájbi, fekete zsinórozással (1927)



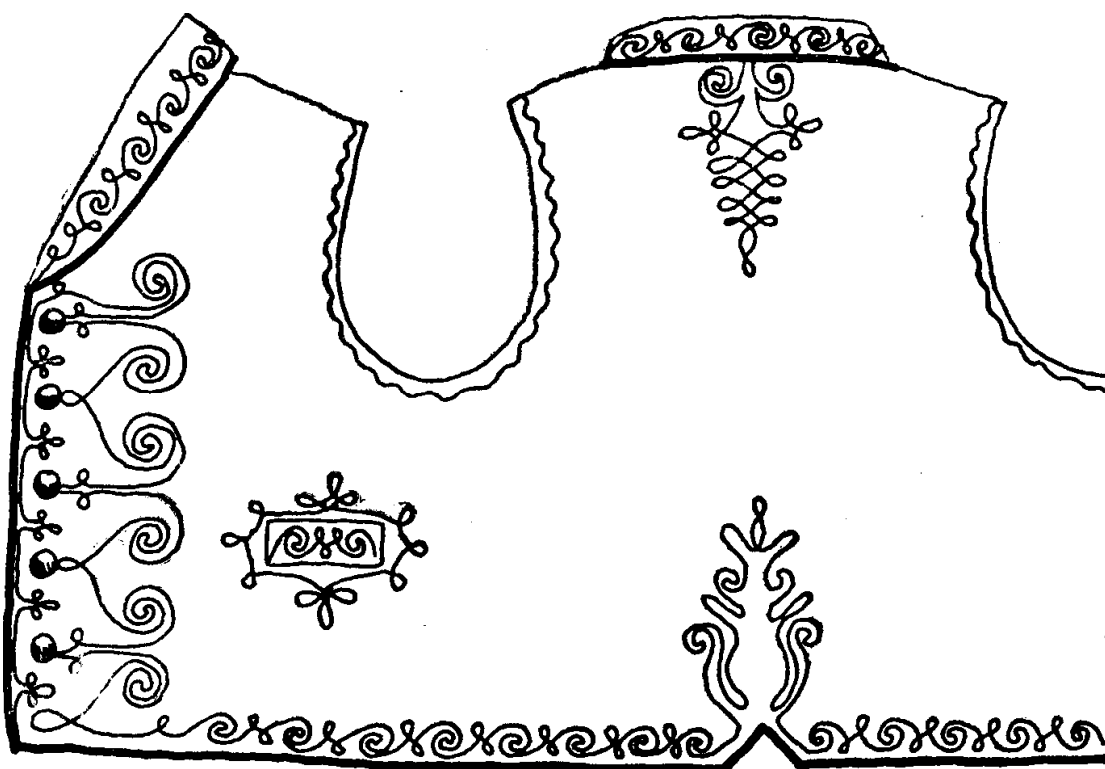
X. Abodi piros (csíkos) férfilájbi, keskeny zöld, széles kék zsinórozással (1920)



XI. Abodi piros szőttes női lăjbi, keskeny fekete zsinórozással (1928)



XII. Nyárádköszvényesi piros bársony női lăjbi, keskeny fehér zsinórral (1931)



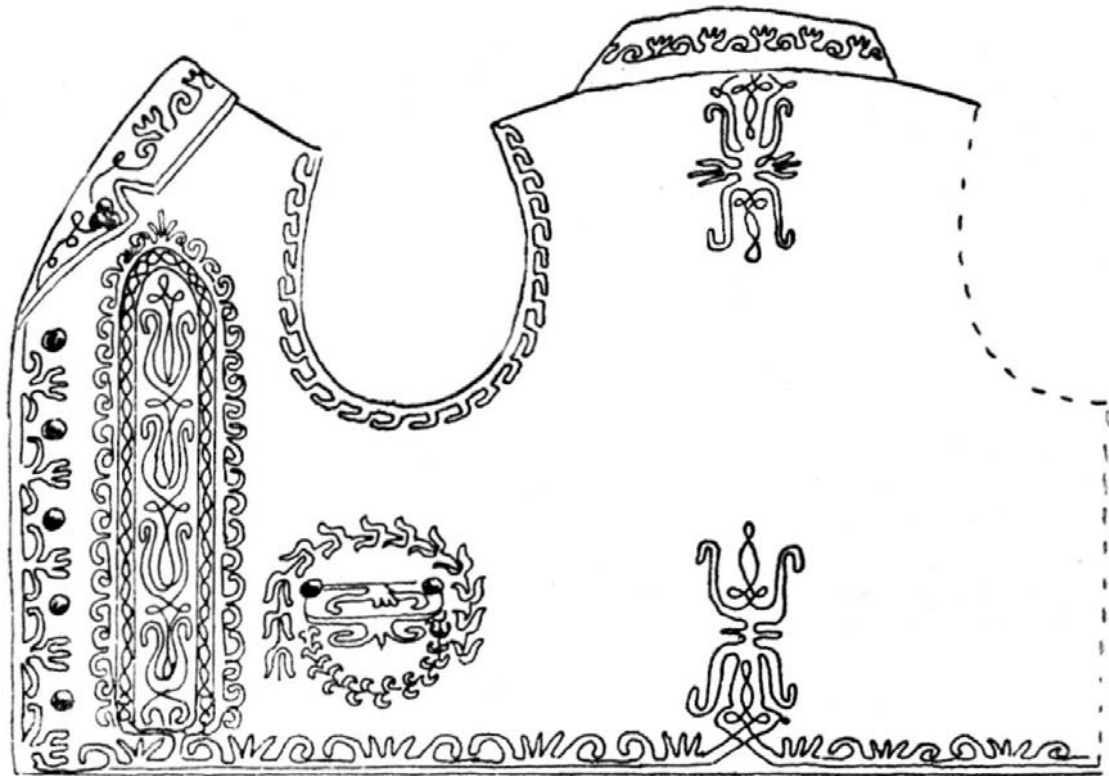
XIII. Backamadarasi piros bársony férfilájbí, keskeny fehér zsinórral (1927)

A gyulakutai férfimellényt kétféle vastagságú fekete zsinórral rakják ki, zsinórozása közé *posztómagot* tesznek. Ilyen pl. Döngölő Károly 1925-ben készített munkája (V. rajz). A női lájbikon nagy szerepe van a fekete bársonynak: a nyaknál szélesen követi a kivágást félkörben, ezt pedig egy vagy két bársonyszalag kíséri. A bársony mellett keskeny fekete vagy kék zsinórozás halad, mint Pakulár Cs. Irma 1942-ből való munkáján (VI. rajz).

Deményházán és Mikházán a piros lájbik mellett vannak fekete, sötétzöld, ritkábban sötétkékek is; ezeket kizárólag keskeny, fekete zsinórral rakják ki. Ilyen fekete sujtásos munka a Fehér Imrée 1905-ből (VII. rajz).

A nyárádmagyarósi piros elejű lájbik háta fekete, és a szabó csak felül mintázza zsinórozással, mint pl. Károly Miklós 1938-ban (VIII. rajz).

A selyei női lájbikon a fekete bársonyt az öt-hatsoros fekete zsinórdísz helyettesíti. A piros alapú lájbik mellett találhatóak fekete, kék, zöld, bordó, barna, rózsaszínűek is. Ilyen pl. Selyében a Vass Eszter által 1927-ben készített női lájbí (IX. rajz). Fekete vagy fehér keskeny selyemzsinórral díszítenek Gegesen és Abodon, de ugyanitt előfordul a kis-küküllői zöld-kék mintázás és a torboszlói fekete típus is. Legjellegzetesebb Abodon a csíkos piros mellény zöld-kék zsinórozással, mint a Nagy P. János által 1920-ban készített lájbí (X. rajz). Az abodi női



XIV. Jobbágytelki piros szőttes férfilájbí, méregzöld széles zsinórozással (1962)

mellényt piros szőttesen keskeny fehér zsinórozással Suba Rozália készítette 1928-ban (XI. rajz).

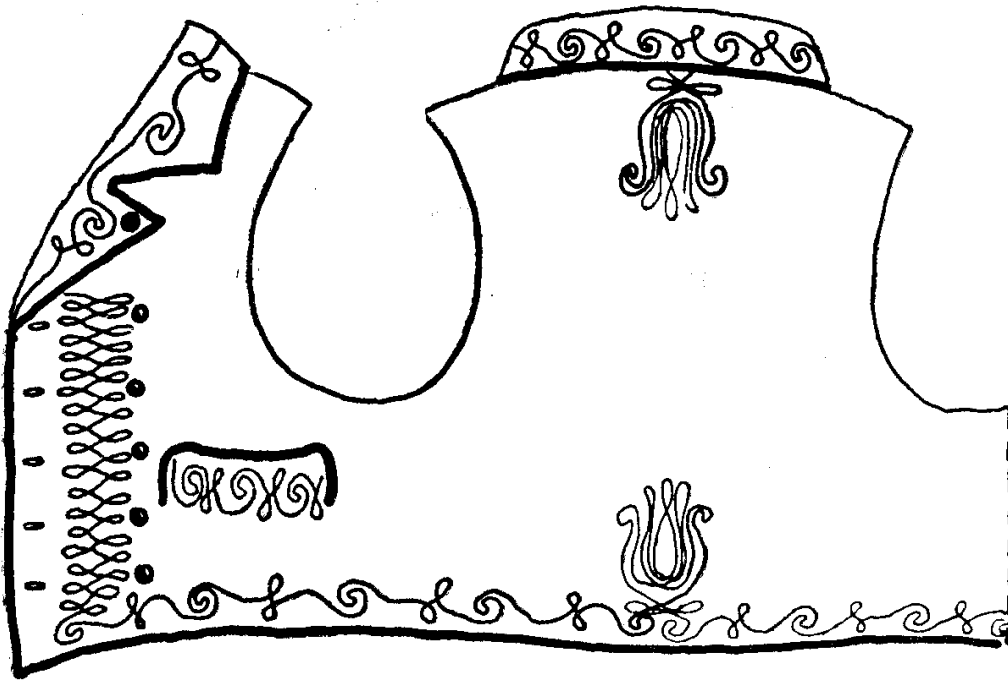
A felső-nyárádmenti falvakban mindenütt található az ún. szüreti mulatsági piros bársonylájbí keskeny fehér zsinórozással. Ilyen pl. Köszvényesről a Tóth Ágnes által készített darab is (XII. rajz). Hasonló kivitelezésűek Backamadarason a szüreti mulatságra készült férfilájbik is, pl. idős Simon Mihály munkája 1927-ből (XIII. rajz).

A legszembetűnőbb változatot Jobbágytelkén viselnek. A férfilájbí szőttesanyaga feketébe öltött *barackmagos*, melyre vastag, méregzöld zsinórral dús díszítést hántatnak. Ilyen például a Bereczki Menyhárt által 1965-ben készített lájbí (XIV. rajz). A női lájbik piros bársonyára széles *nyolcas* zsinórozást vagy *gyöngyös virágozást* varrnak.

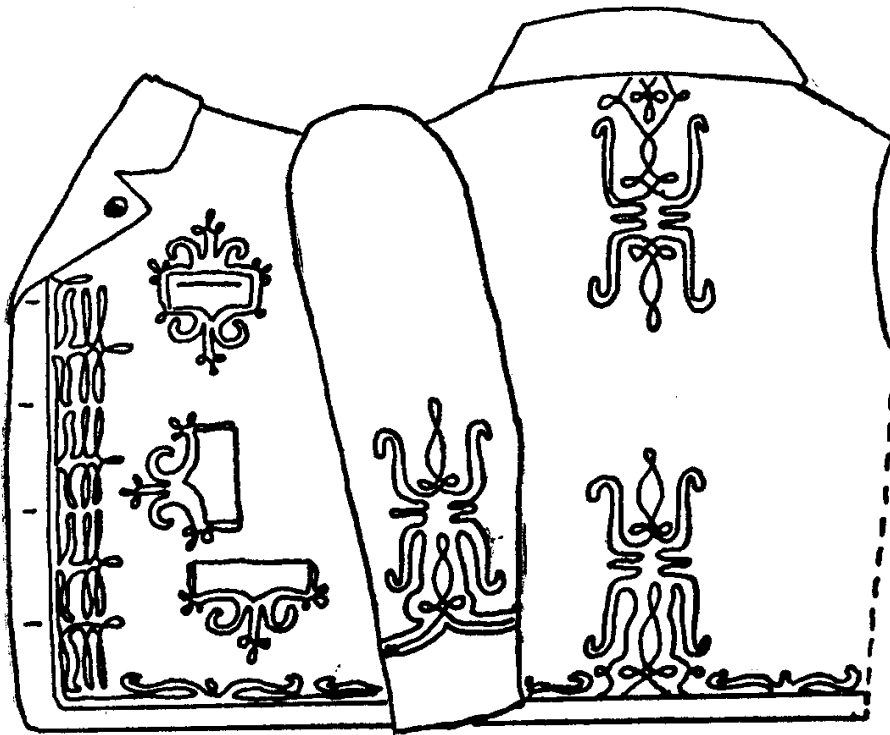
A Székelyudvarhelyi Múzeumban található vadasdi piros-kék keskenycsíkos szőttes gyermeklájbí kék zsinórozással van kirakva. Ez 1912 körül készült (XV. rajz).

A férfiak díszes ujjasa feketével van szegve és a zsebeken, ujján, hátán vastag, fekete fonott zsinórral *saskörmözve*. Ilyen a Lengyel Ferenc készítette szürke posztóujjas 1964-ből (XVI. rajz).

Annak ellenére, hogy ezek a változatok a díszítéshez felhasznált zsinór anyaga, színe és vastagsága, valamint a zsinórral írt minta alapján különböznek egymástól, a bekecsalji lájbik mégis egységesek, mert a zsinórdíszítmények folthatása azonos.



XV. Vadásdi gyermekklájbí, piros-kék csikos, széles kék zsinórozással (1912)



XVI. Jobbágytelki férfujjas, szürke háziszöttes, széles fekete zsinórozással (1964)



## A zsinórozás helye és a zsinórdíszek

Haáz Sándor és Haáz Katalin mellékelt rajzain feketével jelezzük a zsinórozás helyét a különböző ruhadarabokon. A férfilájbikon (XVII. rajz) A—K-val, a női lájbikon (XVIII. rajz) A—T-vel, az ujjason (XIX. rajz) A—F-fel, a harisnyákon (XX. rajz) A—B-vel, valamint a szoknyákon (XXI. rajz) A—B-vel jelölt helyeken található a zsinórozás. A következőkben a zsinórozott díszítőelemek és motívumok jegyzékét adjuk a népi elnevezések és előfordulási helyült megjelölésével.

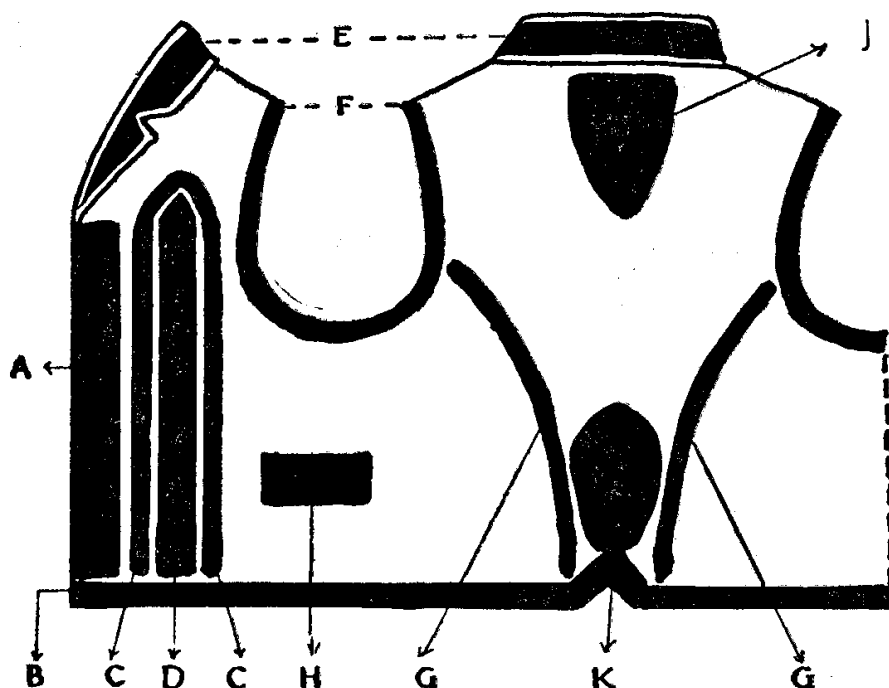
### XVII. A férfilájbik díszítése

**A.** a) *Sasköröm*. Jobbágytelke: 55, 57, 60, 62, 68; Torboszló: 81, 82; Szentimre: 32, 33, 34; Gyulakuta: 31; Nyárádmagyarós: 28, 80; Selye: 109. b) *Kötés*. Makfalva: 202; Csókfalva: 203; Backamadaras: 110, 111.

**B.** a) *Sasköröm*. Jobbágytelke: 44, 57, 58, 59, 71; Selye: 56; Makfalva: 63, 64; Kibéd: 65; Gyulakuta: 66, 67. b) *Csigás*. Köszvényes: 93; Ákosfalva: 97; Nyárádmagyarós: 94, 95; Torboszló: 29, 30; Miháza: 73, 98; Selye: 23; Köszvényes: 74; Gyulakuta: 31; Kibéd: 106. c) *Duplás*. Gyulakuta: 78. d) *Tulipános*. Jobbágytelke: 68, 69, 70; Makfalva: 91.

**C.** a) *Hurkos*. Szentimre: 5; Nyárádmagyarós: 77; Jobbágytelke: 5. b) *Ökörhúgyos*. Geges: 6; Selye: 93; Miháza: 49; Nyárádmagyarós: 75.

**D.** a) *Felazonvaló*. Jobbágytelke: 242, 243. b) *Tulipános*. Makfalva: 253; Csókfalva: 239; Atosfalva: 238; Szentistván: 244; Köszvényes: 245; Kibéd: 250; Sóvárad: 251. c) *Csigás*. Torboszló: 247; Nyárádmagyarós



XVII. Férfilájbik zsinórozása: A) gombolás; B) szegő; C) kísérő; D) felazonvaló; E) gallér; F) hónalj; G) hátvonal; H) zseb; J) felső dísz; K) hát alsó dísz

252; Selye: 249; Szentimre: 245. d) *Saskörmös*. Deményháza: 239; Kibéd: 237.

**E.** a) *Saskörmös*. Gyulakuta: 99; Jobbágytelke: 72; Köszvényes: 74. b) *Csigás*. Selye: 101; Mikháza: 73, 105; Kibéd: 106; Seprőd: 93; Nyárádmagyarós: 94; Sóvárad: 95; Torboszló: 75.

**F.** a) *Vízfojtás*. Nyárádmagyarós: 1; Seprőd: 2; Szentimre: 5; Gyulakuta: 3; Rigmány: 11. b) *Csillagos*. Köszvényes: 22; Jobbágytelke: 53, 28; Remete: 93. c) *Lapis*. Mikháza, Torboszló: 46. d) *Gömbece*. Gyulakuta: 48. e) *Szegfűs*. Selye: 51, 52.

**G.** *Csigás*. Ákosfalva: 97.

**H.** a) *Sasköröm*. Kibéd: 142, 143, 163; Siklód: 145; Jobbágytelke: 166; Atosfalva: 160; Makfalva: 161. b) *Tulipános*. Torboszló: 165; Mikháza: 164; Kibéd: 146, 163; Nyárádmagyarós: 162. c) *Csigás*. Selye: 156; Szentimre: 150, 153; Ákosfalva: 97; Deményháza: 151; Gyulakuta: 152. d) *Hereleves*. Makfalva: 147; Backamadaras: 148, 149. e) *Zsebkörül*. Jobbágytelke: 5, 35, 53, 58, 131.

**J.** a) *Tulipános*. Makfalva: 229, 230, 232, 275; Mikháza: 259; Torboszló: 235, 255; Deményháza: 217; Köszvényes: 212, 257, 260; Vadasd: 224; Atosfalva: 272; Geges: 274; Sóvárad: 266. b) *Csigás tulipán*. Nyárádmagyarós: 228; Mikháza: 220; Szentimre: 227; Ákosfalva: 268. c) *Sasköröm*. Jobbágytelke: 241; Köszvényes: 216; Csókfalva: 64; Szentlászló: 219.

**K.** a) *Tulipán*. Vadasd: 225; Makfalva: 230, 232; Selye: 254; Gyulakuta: 262, 263, 264; Mikháza: 261. b) *Csigás*. Sóvárad: 265, 267; Nyárádmagyarós: 258; Köszvényes: 218, 260; Selye: 233; Torboszló: 220; Szentimre: 226; Szentlászló: 207; Backamadaras: 215; Ákosfalva: 269; Makfalva: 277. c) *Hurok*. Abod: 205. d) *Sasköröm*. Makfalva: 270, 277; Jobbágytelke: 254; Atosfalva: 271; Geges: 273; Csókfalva: 275.

### **XVIII. A női lájbik díszítése**

**A.** a) *Fekete bársony*. Siklód, Szolokma, Kibéd, Sóvárad, Gyulakuta, Makfalva, Hármasközség. b) *Nyolcas*. Jobbágytelke: 25. c) *Csillagos*. Jobbágytelke: 25. d) *Csigás*. Jobbágytelke: 121; Selye: 93, 119; Szentlászló: 107; Szentimre: 16.

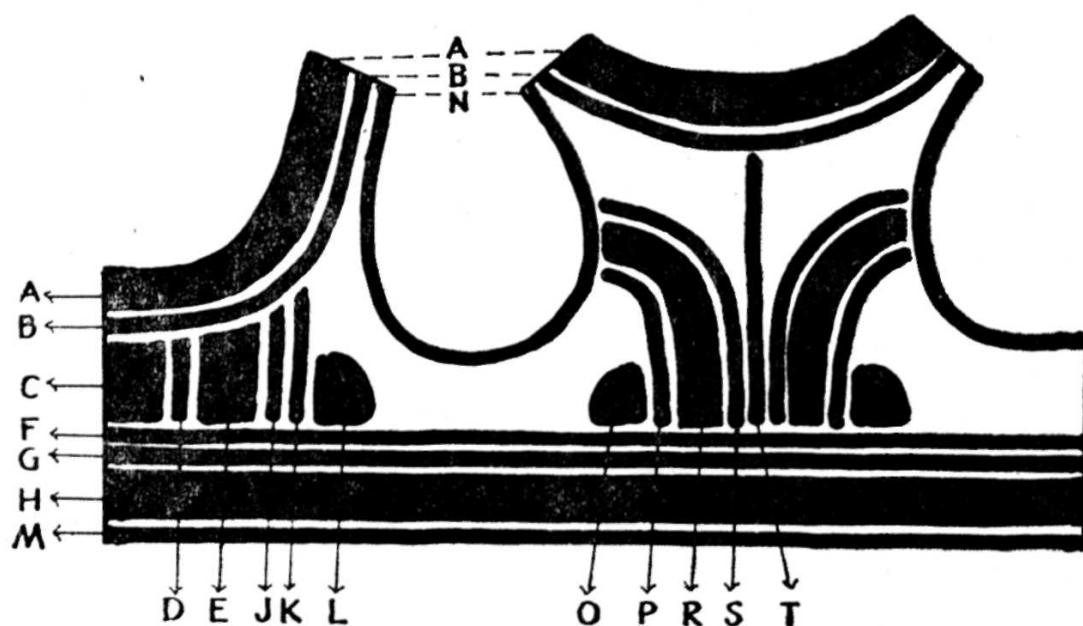
**B.** a) *Karika*. Selye: 5; Szentimre: 6; Gyulakuta: 10. b) *Herelevél*. Gyulakuta: 15. c) *Vízfojtás*. Siklód: 44.

**C.** a) *Hereleves*. Selye: 17; Szentivány: 18, 19; Köszvényes: 87, 89; Gyulakuta: 38, 108, 116, 117, 130. b) *Csigás*. Szentlászló: 107. c) *Rózsás*. Szentmárton: 20. d) *Kötés*. Szentimre: 42; Remete: 37; Abod: 39; Selye: 40; Deményháza: 41.

**D.** a) *Csiga*. Nyárádszereda: 93; Torboszló: 96; Selye: 14. b) *Eperlapis*. Nyárádmagyarós: 14; Selye: 19.

**E.** *Tulipános*. Nyárádmagyarós: 112, 113; Abod: 92, 221; Torboszló: 210, 211, 220; Szentimre: 226.

**F.** a) *Bolondformás*. Torboszló: 8; Abod: 9; Selye: 12. b) *Gömbece*.



XVIII. A női lájbi zsinórozása. Mivel minden varráshoz értő asszony elkészítette, nem alakulhatott ki egységes szakterminológiája

Gyulakuta, Torboszló: 48. c) *Hurkolás*. Abod: 48; Szentlászló: 44. d) *Kígyó farkas*. Gyulakuta: 63; Rigmány: 64.

G. a) *Karikás*. Torboszló: 9; Selye: 13. b) *Hosszúnyolcas*. Jobbágytelke: 16; Csókfalva: 45. c) *Herelapis*. Selye: 47. d) *Csigás*. Atosfalva: 105; Kibéd: 106.

H. a) *Szefüs*. Selye: 113. b) *Herelapis*. Nyárádmagyarós: 104; Selye: 118, 119, 125; Seprőd: 120; Mikháza: 127. c) *Cserelapis*. Selye: 122, 123, 126, 128, 134, 135. d) *Saskörmös*. Selye: 132; Csókfalva: 133; Kőszvényes: 90. e) *Duplás*. Gyulakuta: 114, 129. f) *Csiga*. Abod: 76, 121; Selye: 94; Seprőd, Kőszvényes: 93; Nyárádmagyarós: 102.

J. a) *Bolondformás*. Torboszló: 9; Abod: 15. b) *Vese*. Makfalva: 96. c) *Csiga*. Kőszvényes: 93. d) *Vízfojás*. Márkod: 2; Kőszvényes: 43.

K. a) *Csigás*. Seprőd: 75; Selye: 101. b) *Lapis*. Selye: 19, 129. c) *Szefüs*. Selye: 20.

L. *Virágzás*. Selye: 175, 177, 178, 179; Csókfalva: 176.

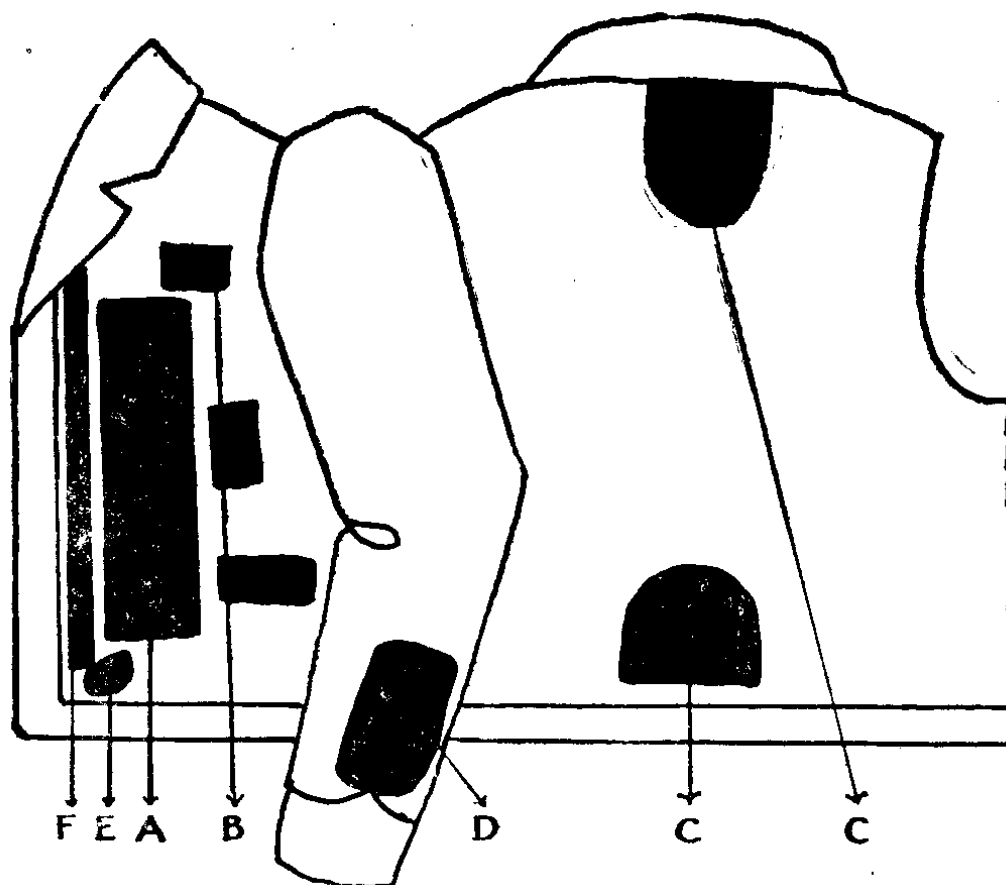
M. a). *Vízfojás*. Nyárádmagyarós: 1; Szentimre: 5; Kőszvényes: 43; Csókfalva: 21; Makfalva: 4; Abod: 10; Geges: 6. b) *Hereleveles*. Seprőd: 184.

N. a) *Karikás*. Szentimre, Szentlászló, Gyulakuta, Mikháza: 5. b) *Hereleveles*. Selye: 51, 52. c) *Csillagos*. Kőszvényes: 22, 23; Mikháza: 24.

O. *Tulipános*. Abod: 209; Torboszló: 210; Szentimre: 211; Kibéd: 214.

P. a) *Hereleveles*: Selye: 12; Nyárádmagyarós: 14. b) *Bolondformás*. Abod: 15; Torboszló: 8, 47.

R. a) *Hereleveles*. Erdőszentgyörgy: 16; Selye: 19, 128; Seprőd: 115. b) *Csigás*: Seprőd: 93; Selye: 101; Nyárádmagyarós: 26, 76, 95, 104; Mikháza: 98; Abod: 96.



XIX. Férfiujjas zsinórozása: A) gombolás; B) zsebek; C) hátdísze; D) ujjadísze

S. a) *Herelapis*. Selye: 14, 47. b) *Karika*. Remete: 8; Magyarós: 50. c) *Féltulipános*. Rigmány: 64; Gyulakuta: 72.

T. a) *Tulipán*. Nyárádmagyarós: 223. b) *Gömbece*. Torboszló: 46; Mikháza: 48.

### XIX. Az ujjas díszítése

A. a) *Kulcsos*. Jobbágytelke: 204. b) *Saskörmös*. Jobbágytelke: 57, 62, 68, 69, 70, 82, 83, 84, 85; Sóvárad: 86; Selye, Seprőd: 81. c) *Csigás*. Nyárádmagyarós: 109. d) *Kötés*. Abod: 183.

B. *Sasköröm*. Jobbágytelke: 157, 158.

C. *Hátonlévő*. Makfalva: 190; Jobbágytelke: 241.

D. *Saskörmös*. Jobbágytelke: 240; Geges: 180; Makfalva: 190.

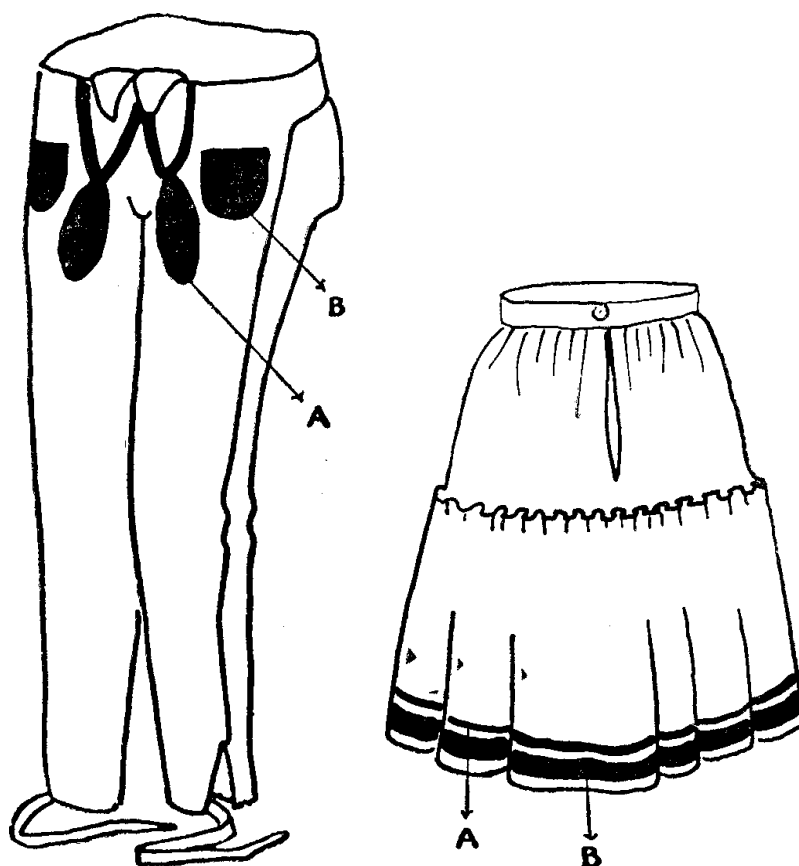
E. *Kötés*. Abod: 205.

F. *Felfelémenő*. Jobbágytelke: 28, 57, 68.

### XX. A férfiharisnya díszítése

A. *Vitézkötés*. Rigmány: 183; Szentimre: 184, 185; Havad: 188; Makfalva: 189, 190; Sóvárad: 192, 197; Geges: 198; Kendő: 200; Csókfalva: 201; Búzaháza: 191.

B. *Virágzás*. Nyárádmagyarós: 168; Köszvényes: 169, 170, 171, 172; Jobbágytelke: 167, 173, 174.



XX. Férfiharisnya zsinórozása: A) *vitézkötés*; B) *zseb*

XXI. Női szoknya zsinórozása: A) *bársony melletti dísz* (kereken); B) *bársonyközi dísz*

### XXI. A felsőszoknya díszítése

A. a) *Csigás*. Só-várad: 93; Gyulakuta: 99, 103; Kibéd: 100, 137. b) *Rózsás*. Abod: 136; Gyulakuta: 138. c) *Eperlapis*. Nyárádmagyarós: 14; Selye: 119. d) *Bolondformás*. Gyulakuta: 9.

B. *Herelapis*. Kibéd: 14, 19; Csókfalva: 15, 18; Sóvárad: 47.

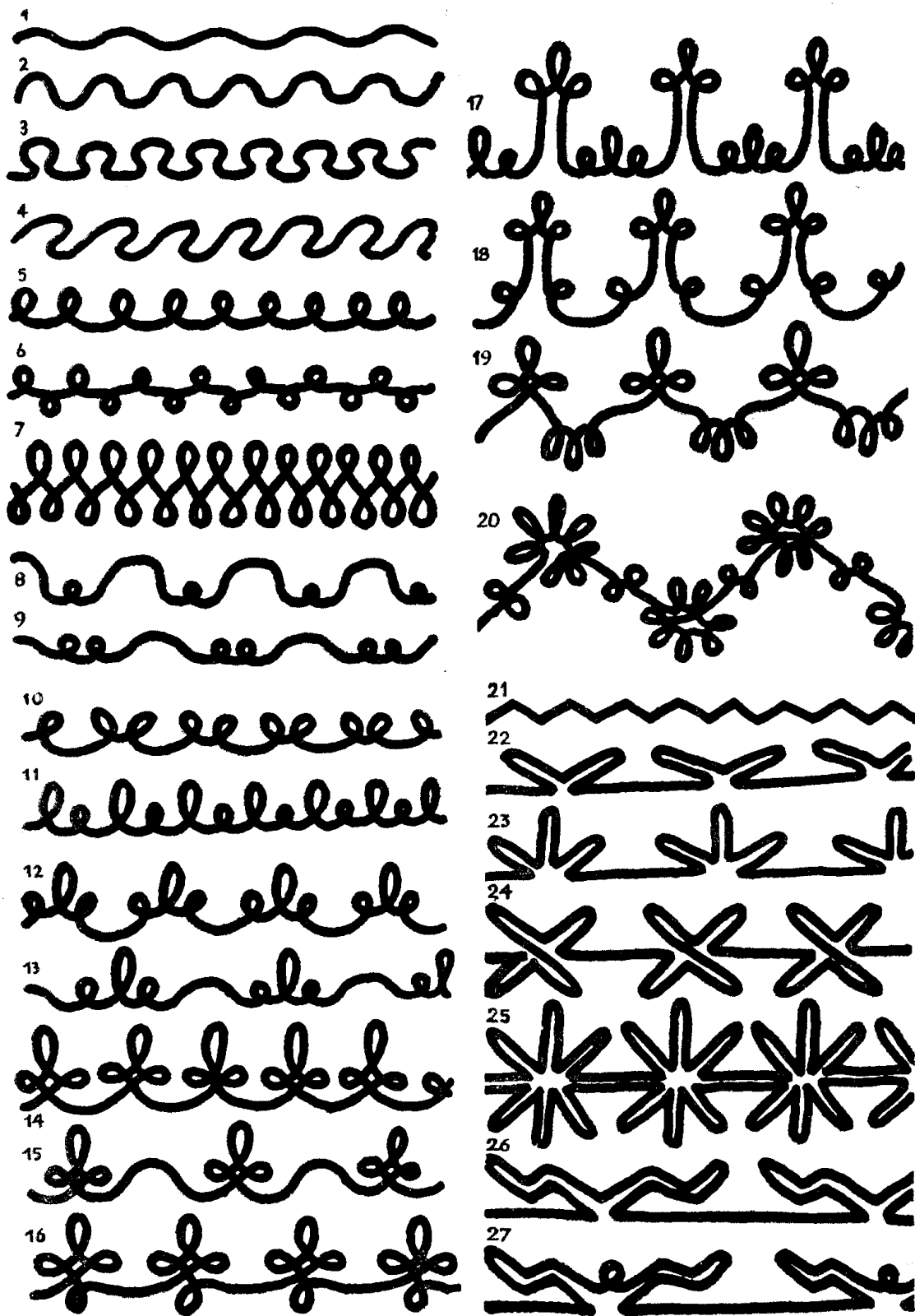
### JEGYZETEK

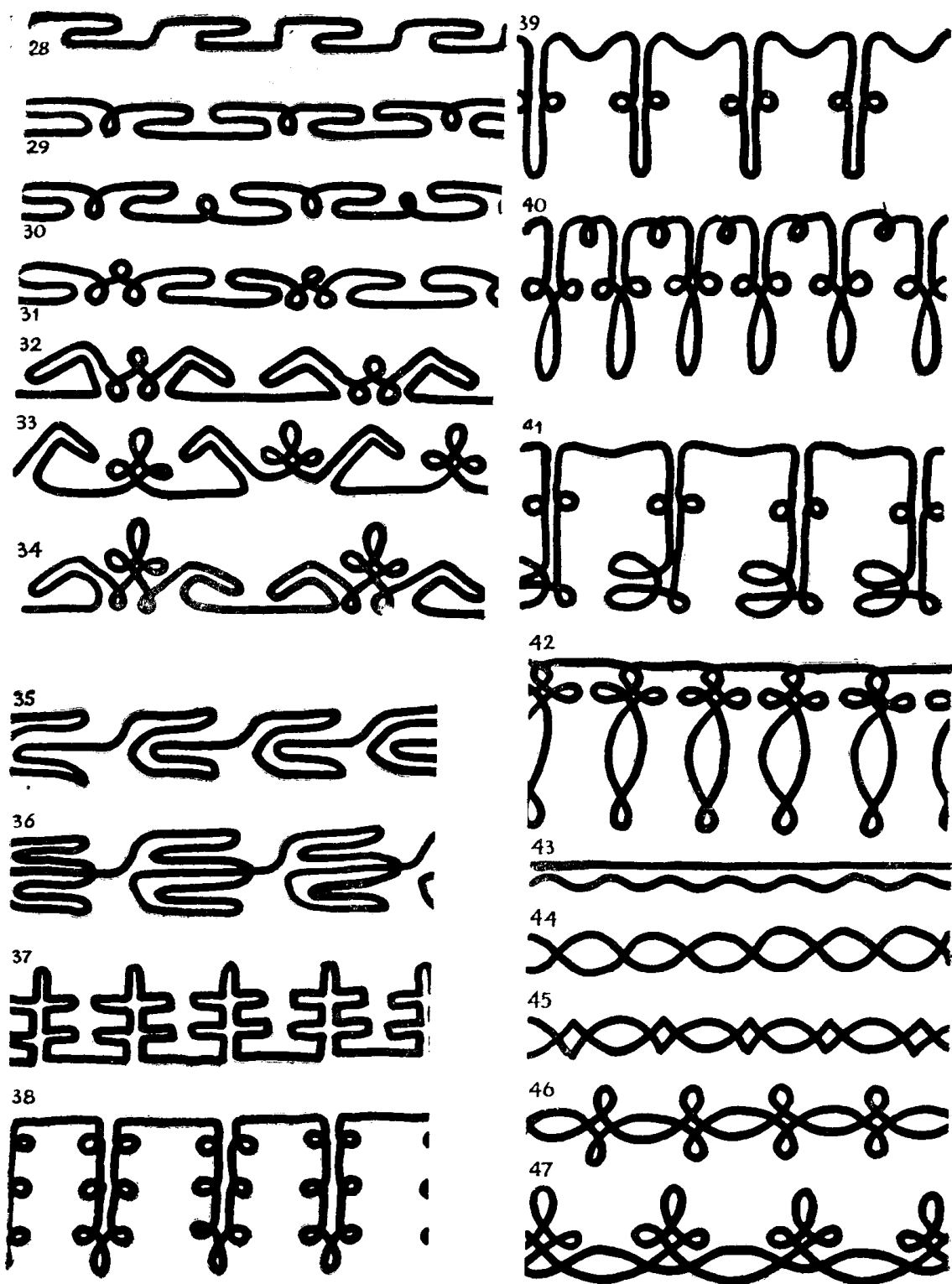
<sup>1</sup> A XIX. század második harmadának gazdag népviseleti forrásanyagát Kresz Mária foglalta össze, l. alább a szakirodalomban. Ebből kiderül, hogy a zsinórozott és paszományos, sujtásos viselet a népnek a köznemesi viseletet követő rétegei: egytelkes nemesek, katonarészen valók, városi földészek, mezővárosi mesteremberek, módos parasztok körében a XVIII. századtól jobbra „kékbeli” öltözetként vált általánossá (I. I. 50, II. 21—27, 41—45, 49, 53, 57, 68, 75—76. tábla), bár a jobbra háziposztó székely férfi és női öltözetben is dívott (II. 4. tábla). Az újabb szakirodalomból l. még Nagy Jenő adatait a kászoni székely katona, valamint a szilágysági egytelkes nemes eredetű viselet leírásáról: Kós—Szentimrei—Nagy: 1972. és 1974.

<sup>2</sup> A magyar népviselet-vidékekkel közvetlenül szomszédos naszódi, illetve a bánási volt határőrvidéki és főleg a Gorj vidéki (olténiai) módos parasztság, valamint egyes balkáni néprajzi csoportok posztó viseletdarabjainak zsinórozásáról l. a szakirodalmat.

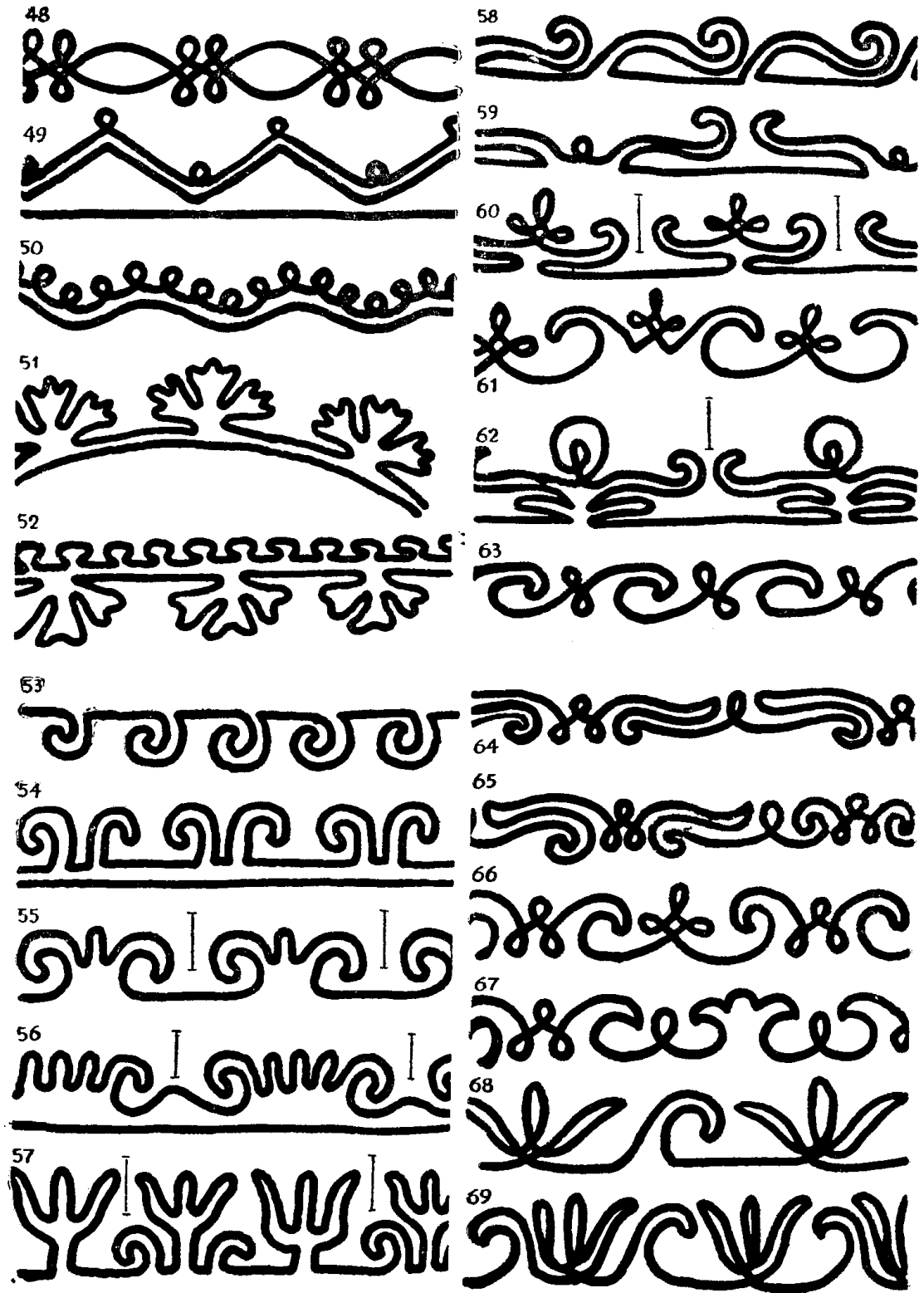
## IRODALOM

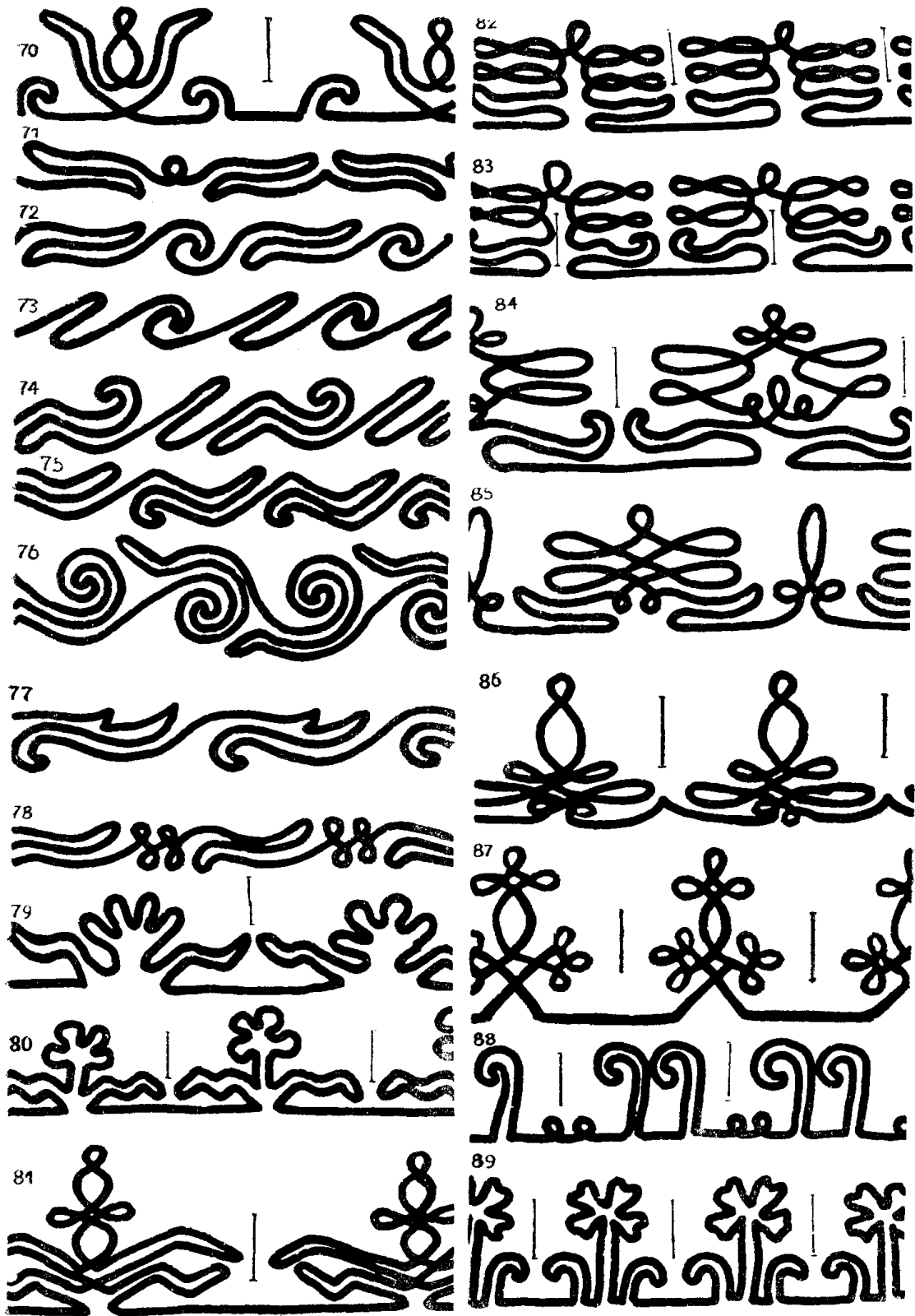
- Orbán Balázs: *A Székelyföld leírása*, IV. 9.
- Huszka József: *Magyar ornamentika*. Bp. 1898. XLVII—XLVIII.
- Beck Pista: *A magyar zsinórdíszítésről*. Szegedi Napló 1898. 291. sz.
- Kabók Imre: *Magyar zsinórdíszítés*. Magyar Iparművészet 1899. 161—165.
- Szentiványi Gábor: *A sujtás és vitézkötés*. Díszítő Művészet 1914. 2.
- Malonyay Dezső: *A palócok művészete*. Bp. 1922. 143.
- Haáz F. Rezső: *Egy székely falu öltözte* = Csutak Vilmos szerk.: *Emlékkönyv...* Sepsiszentgyörgy 1929. 435—438.
- Tache Papahagi: *Images d'ethnographie roumanie*. Buc. 1930. 177.
- Györfly István: *Matyó népviselet*. Bp. 1956. 49—50.
- Kresz Mária: *Magyar parasztviseletek 1820—1867*. I—II. Bp. 1956. I. 82; II. 4. 21, 27, 41—45, 49, 53, 57, 68, 75, 76. tábla.
- Nagy Jenő: *A torockói magyar népi öltözet*. Bukarest 1957. 29—30: 18—21. kép.
- Iulius Bielz: *Portul popular al sașilor din Transilvania*. Sibiu 1956. 47: 34. fénykép.
- T. Bănățeanu—Gh. Focșa—E. Ionescu: *Arta populară în R. P. R. Port, țesături, cusături*. Buc. 1958. 50: 396—400. kép.
- Orbán Balázs: *Székelyföld képekben*. Bukarest 1971. 57—58.
- Georgeta Stoica—Virgil Vasilescu: *Portul popular din Gorj*. Buc. 1971. 7, 19, 38, 82—84, 108—117.
- Tomida D. Ecaterina: *Cusăturile și broderiile costumului popular din România*. Sibiu é. n. 86: 77—78. kép; 129: a, b kép; 231—232.
- Kós Károly: *Ismeretlen magyar népviseletekről = Népelet és néphagyomány*. Bukarest 1972. 191—208 (205).
- Kós Károly—Szentimrei Judit—Nagy Jenő: *Kászoni székely népművészet*. Bukarest 1972, 219—221, 256, 261, 266.
- Kós Károly—Szentimrei Judit—Nagy Jenő: *Szilágysági magyar népművészet*. Bukarest 1974. 195, 198.
- Kresz Mária: *„Sasköröm” a zalatnai szűcsornamentikában*. Művészet 1974. 12. sz.

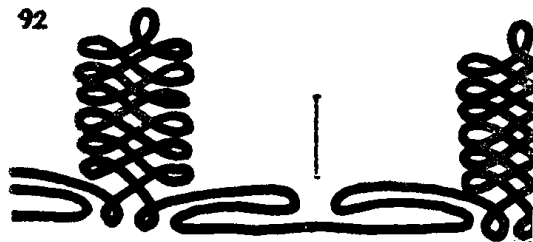
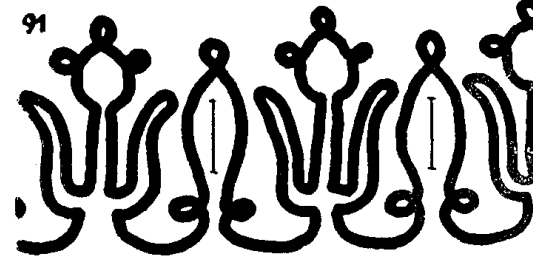


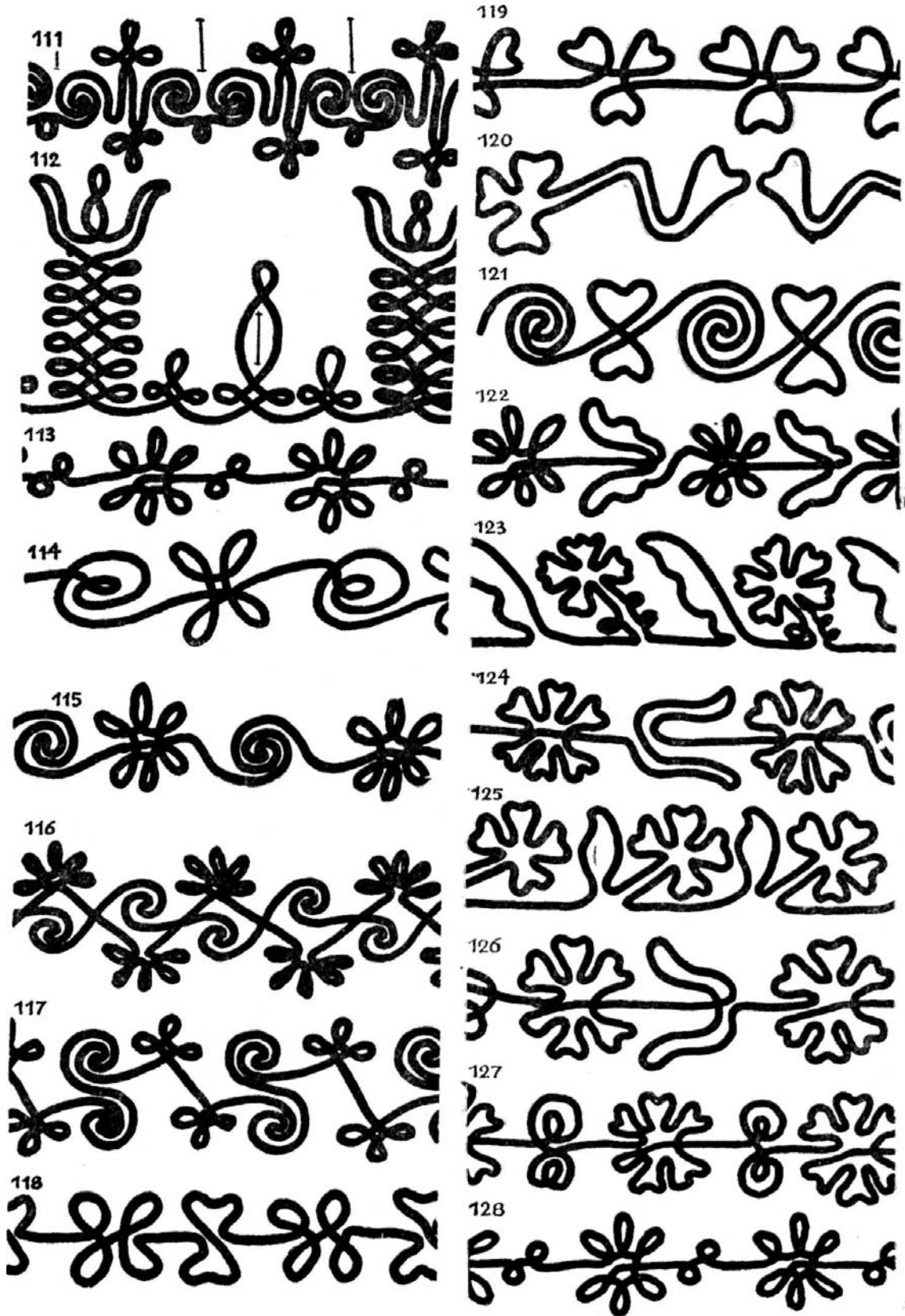








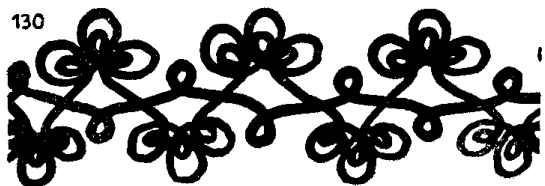




129



130



131



132



133



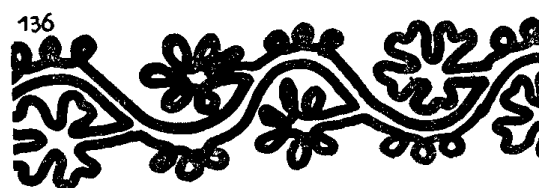
134



135



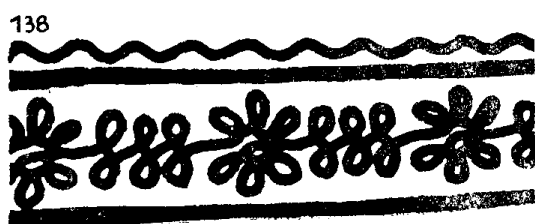
136



137



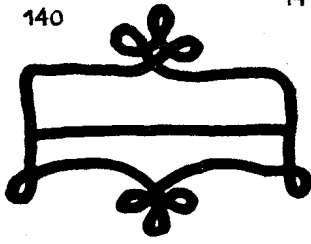
138



139



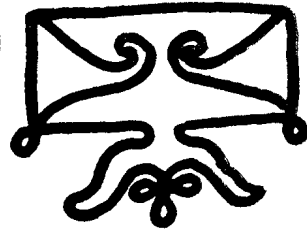
140



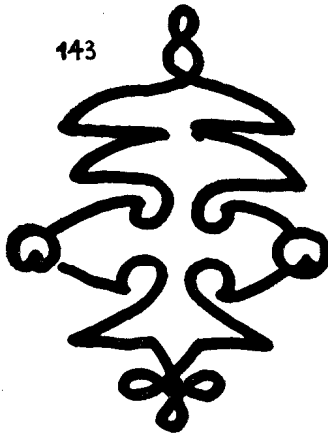
141



142



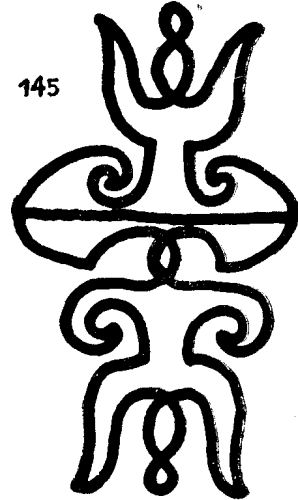
143



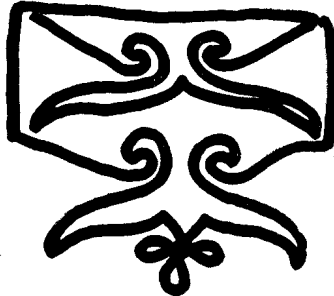
144



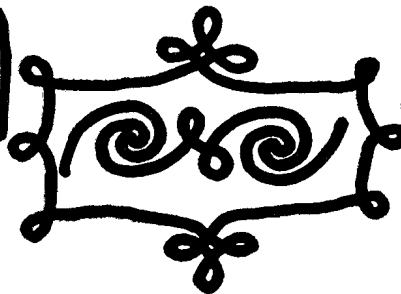
145



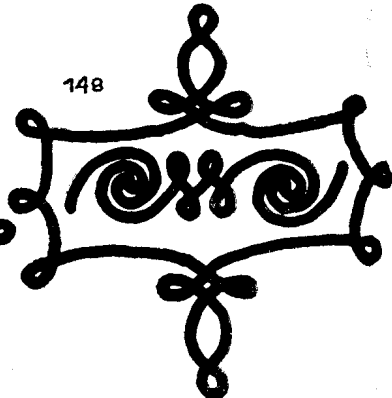
146



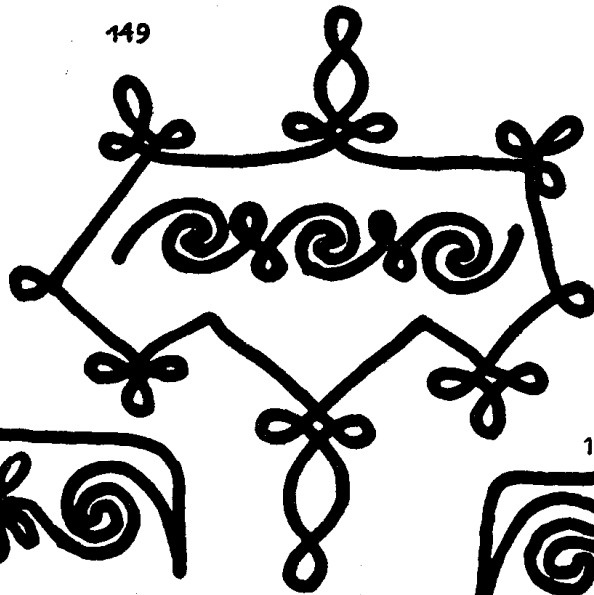
145



148



149



150



151



152



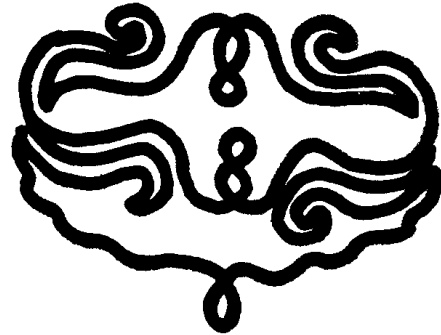
153



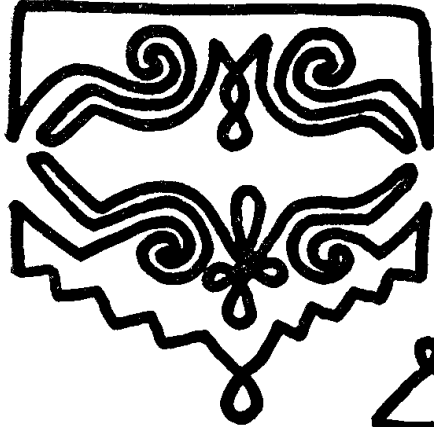
154



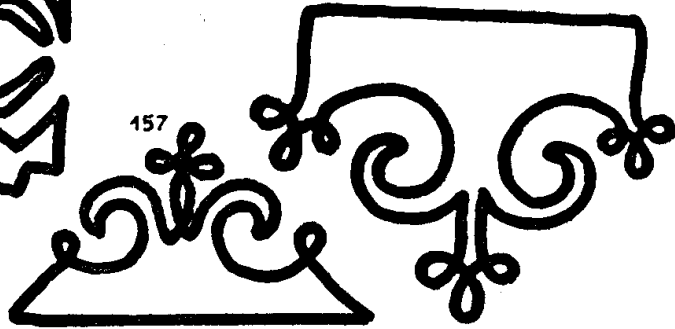
155



156

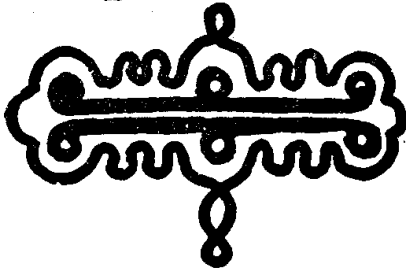


158

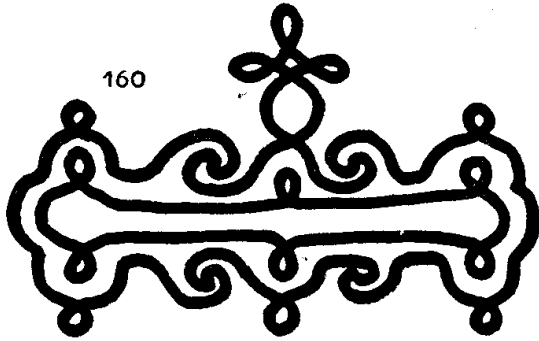


157

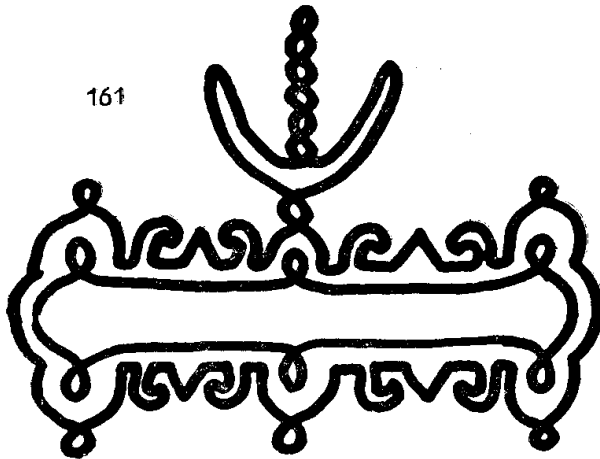
159



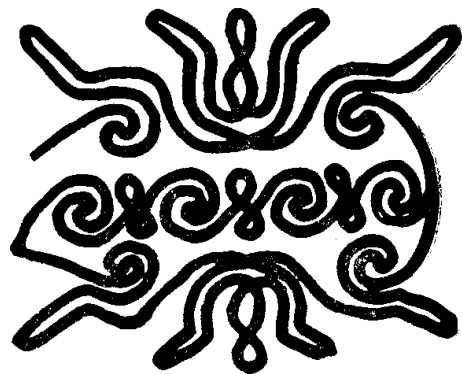
160



161



162

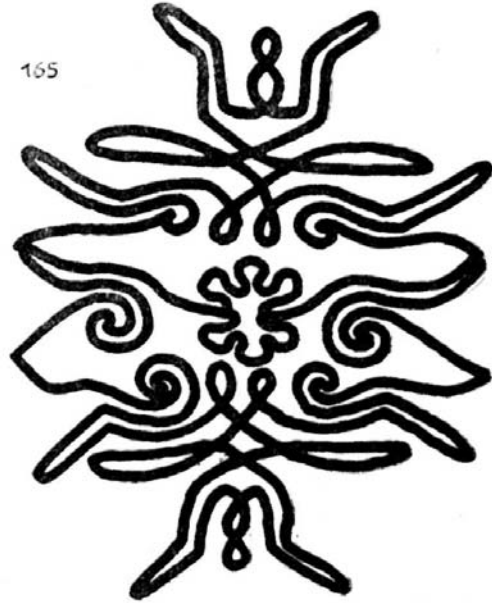




163



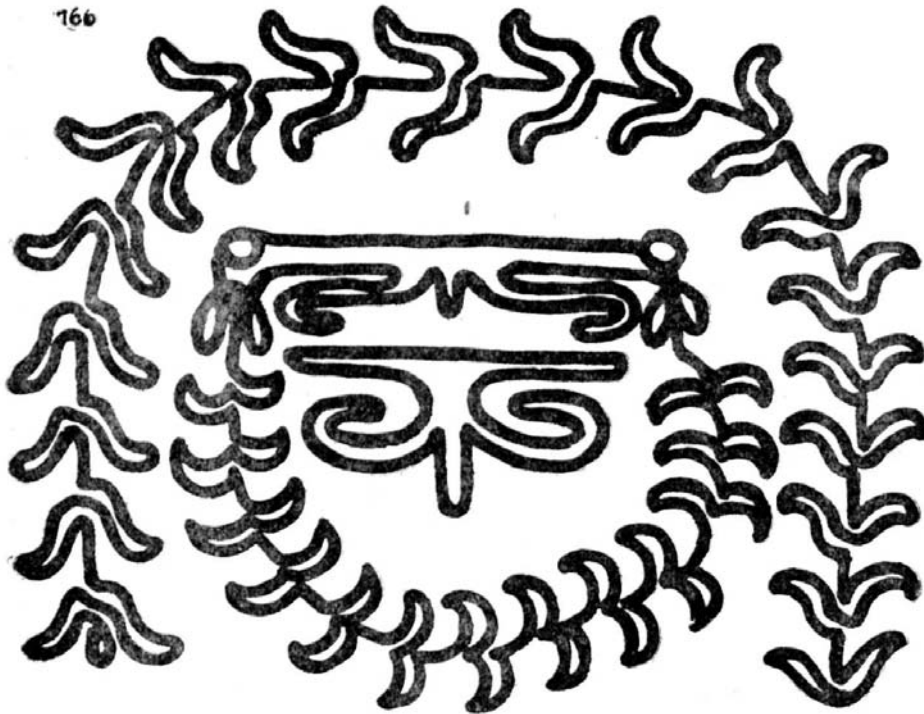
165



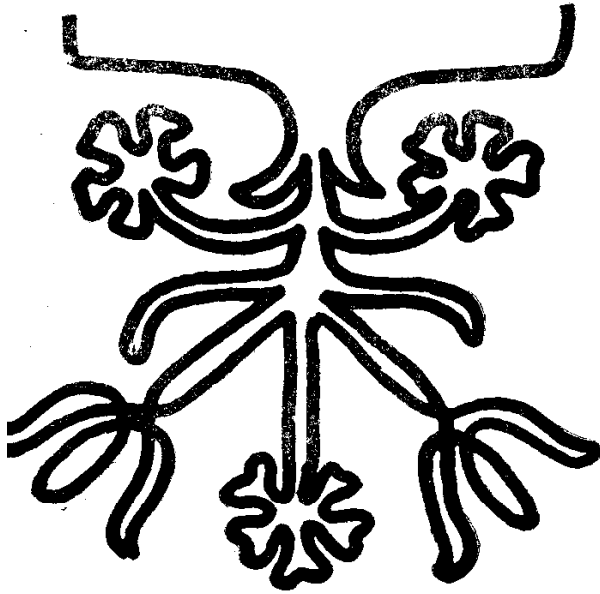
164



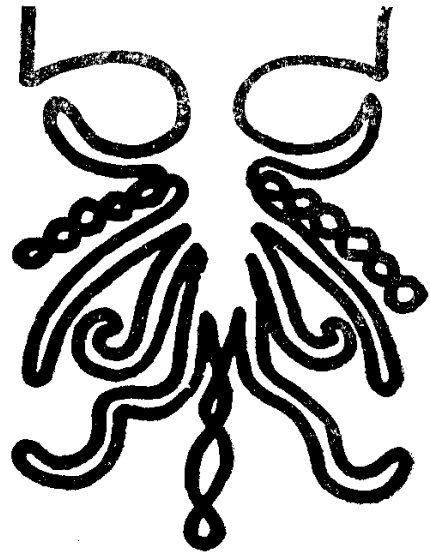
166



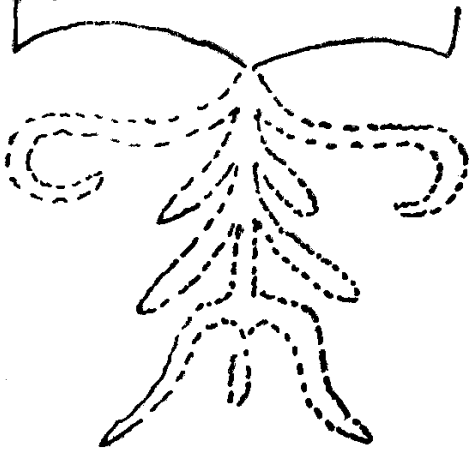
167



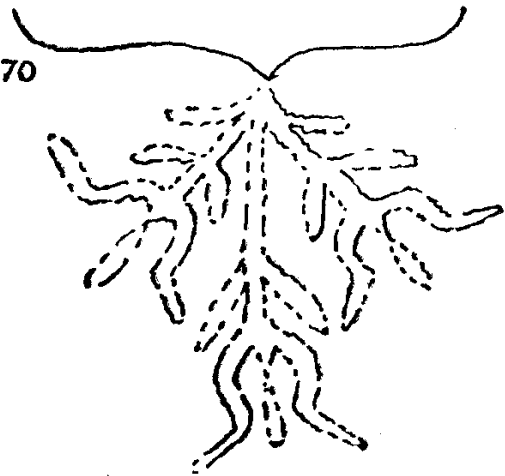
168



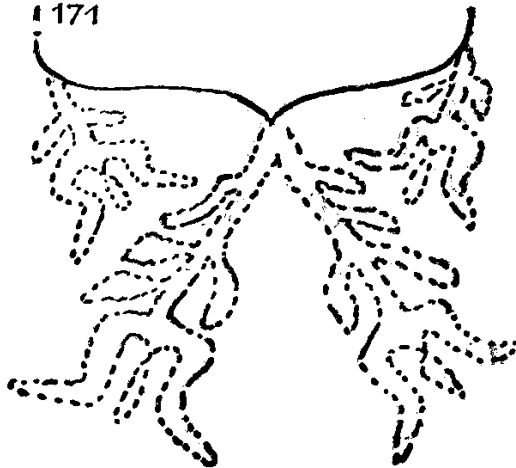
169



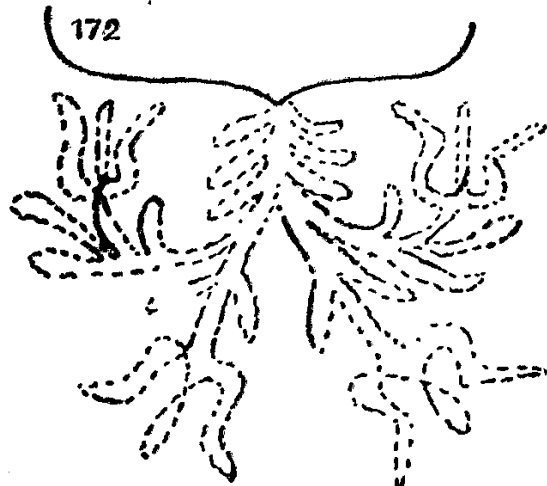
170

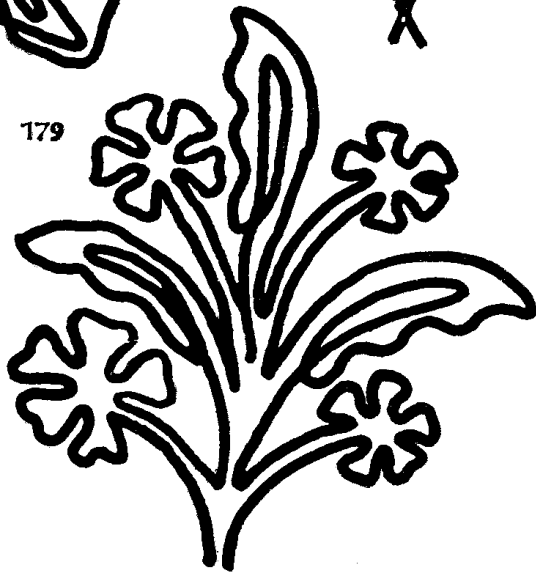
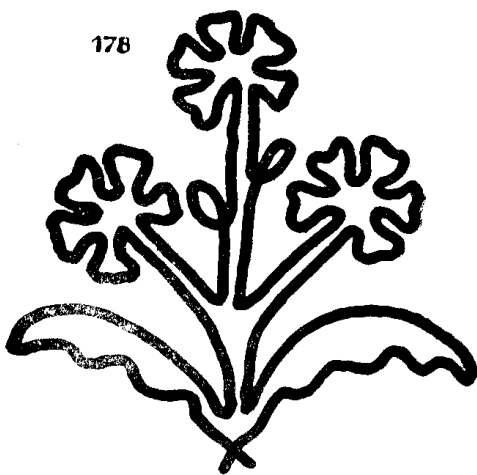
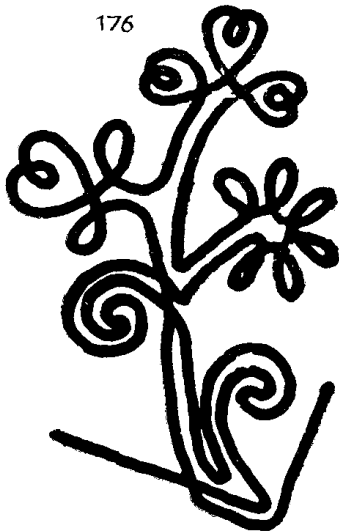
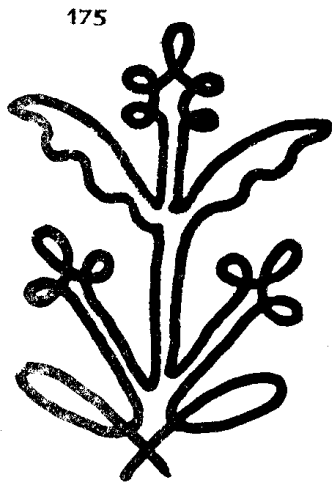
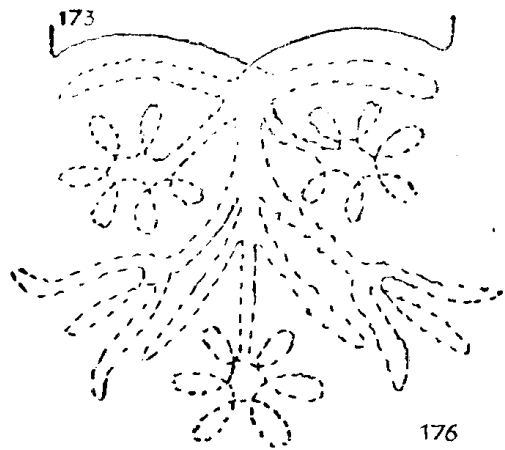


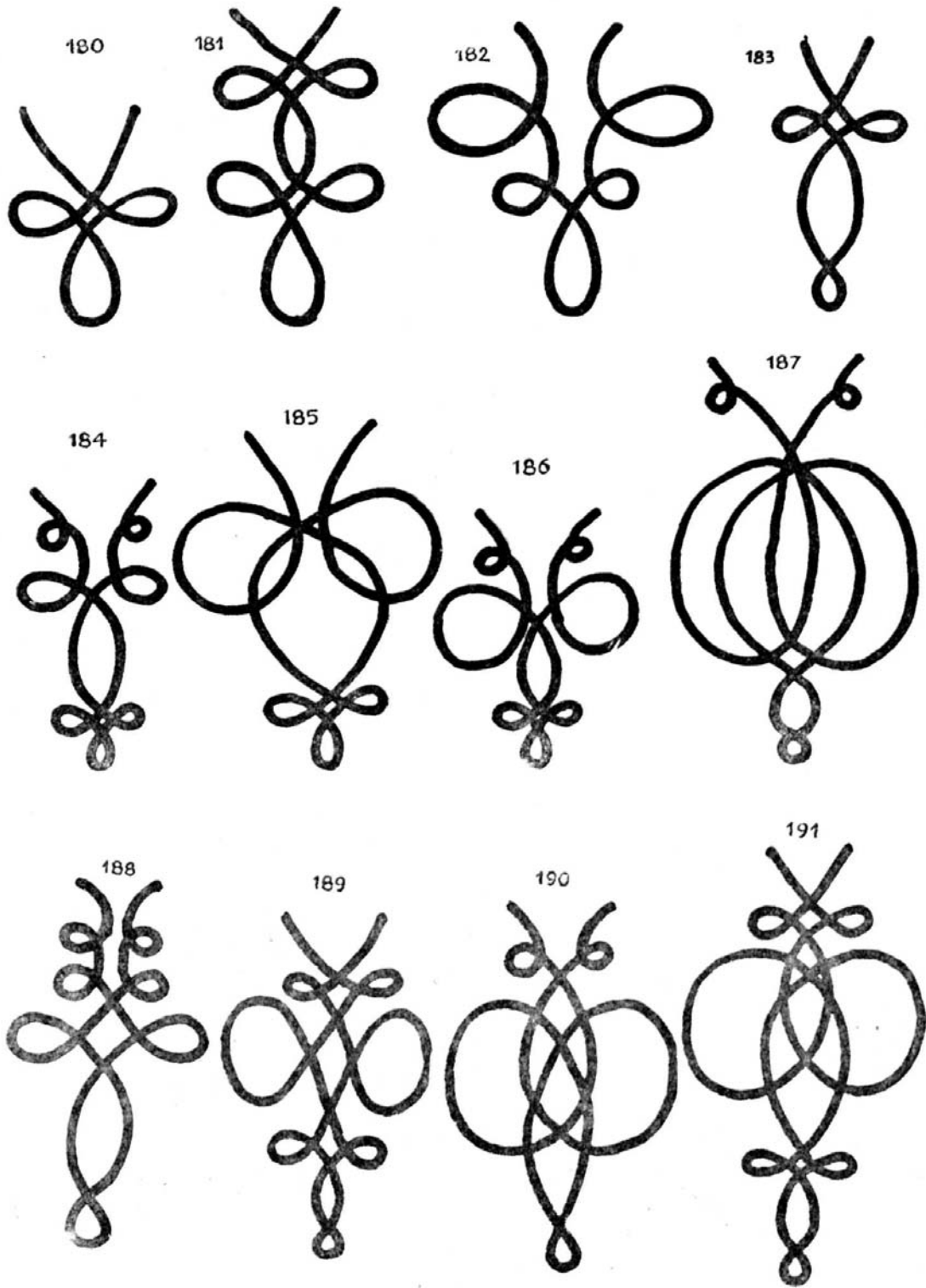
171

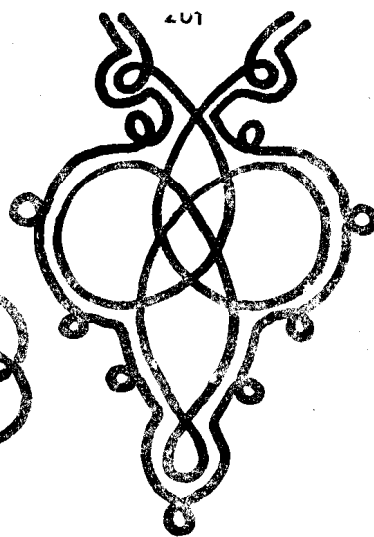
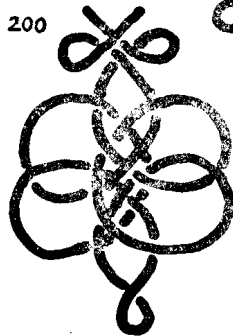
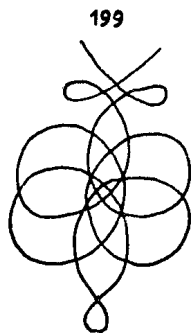
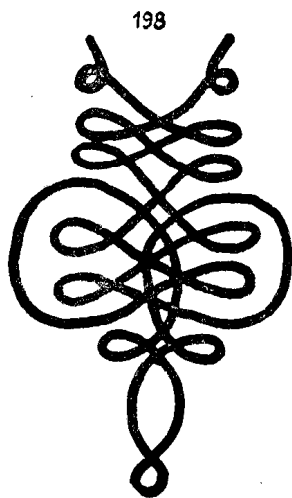
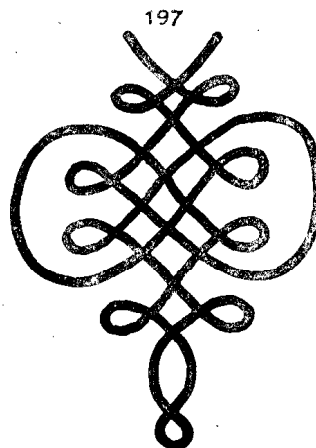
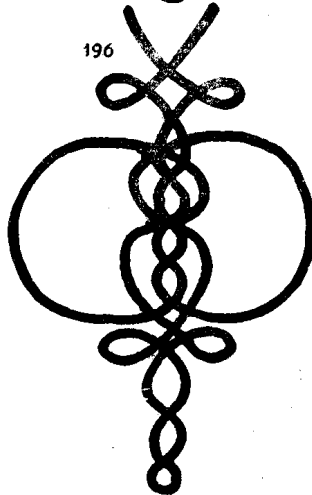
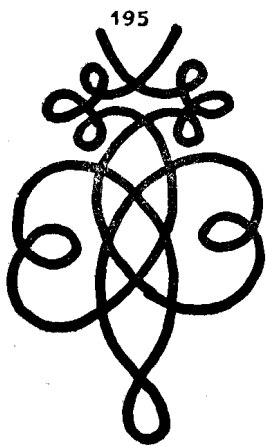
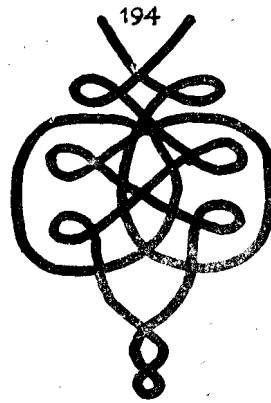
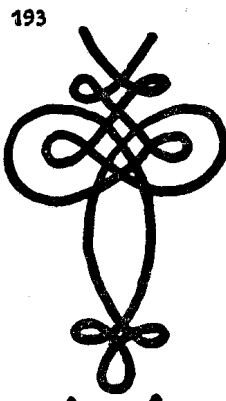
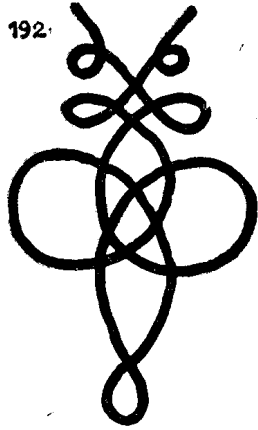


172

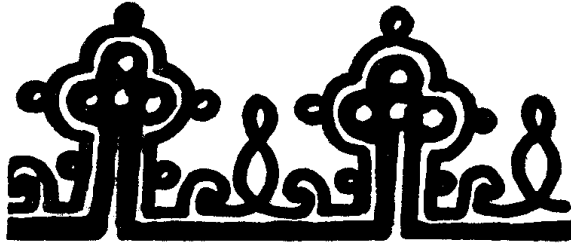




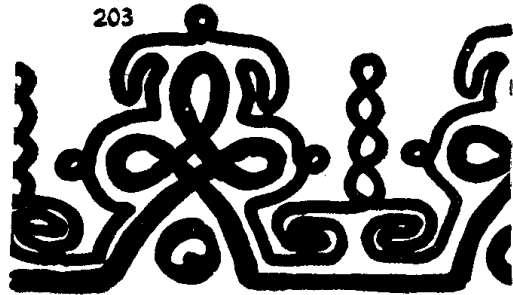




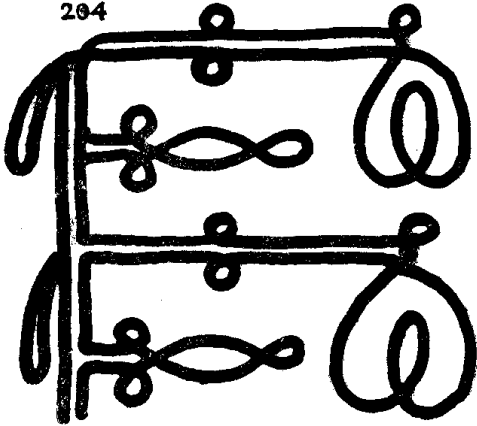
202



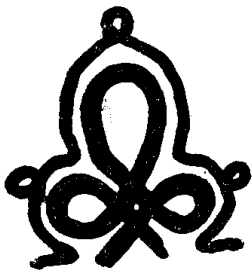
203



204



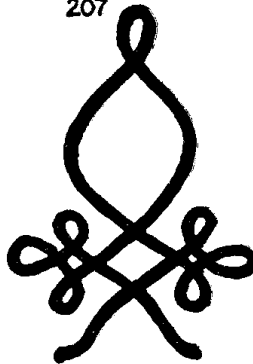
205



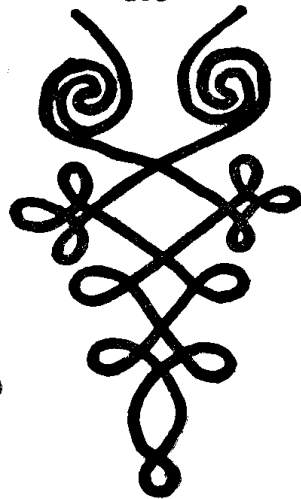
206



207



208



209



210

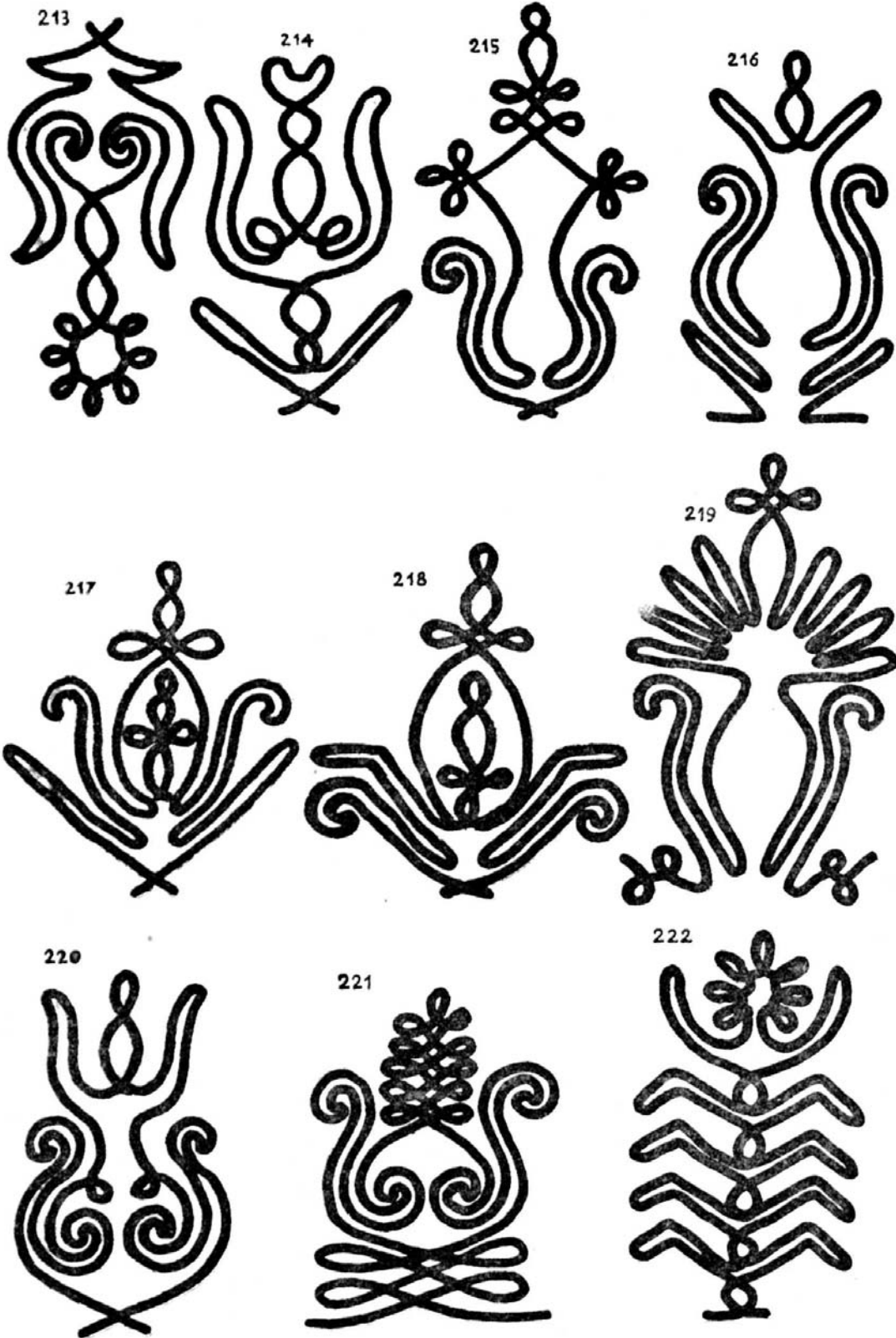


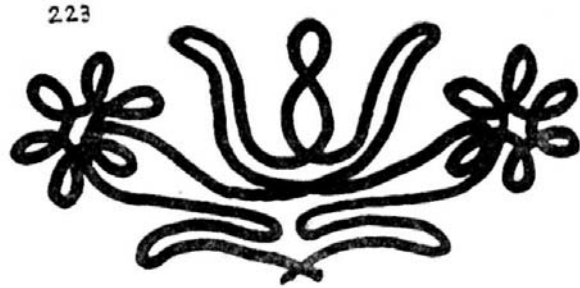
211



212



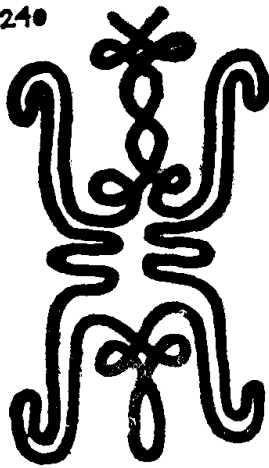








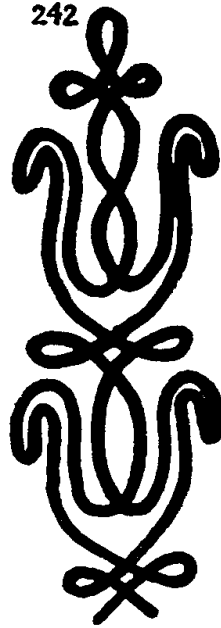
240



241



242



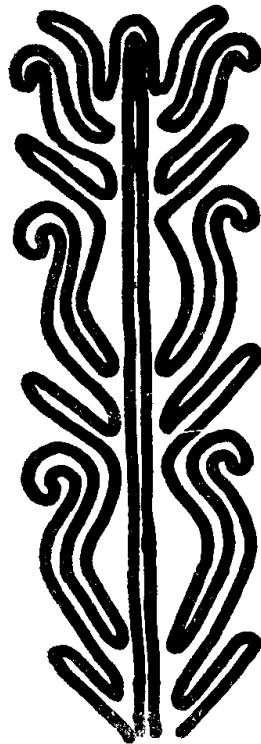
243



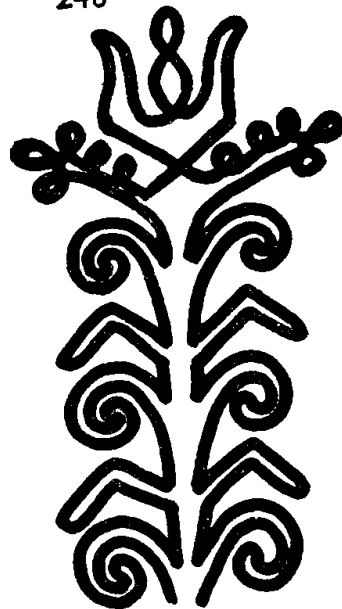
244

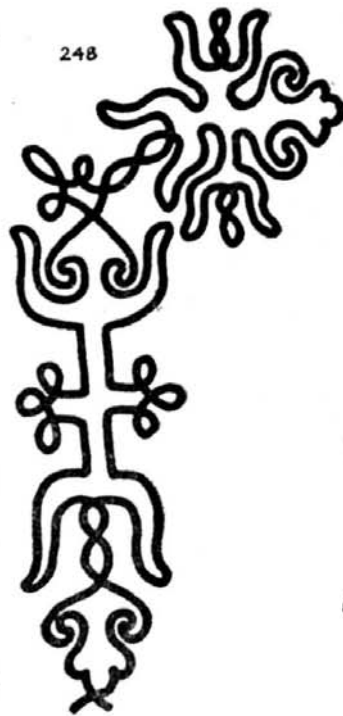


245



246





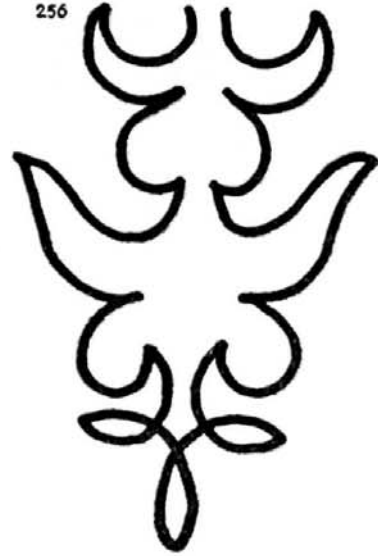
254



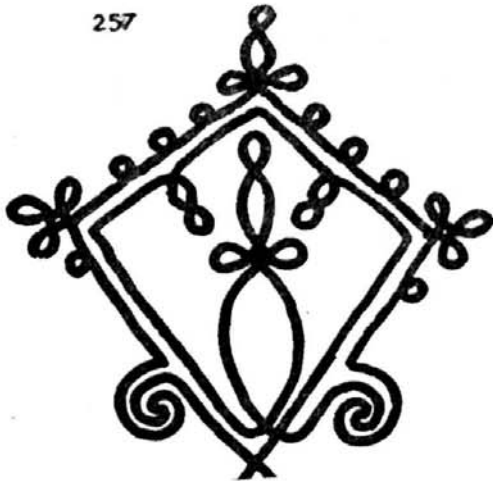
255



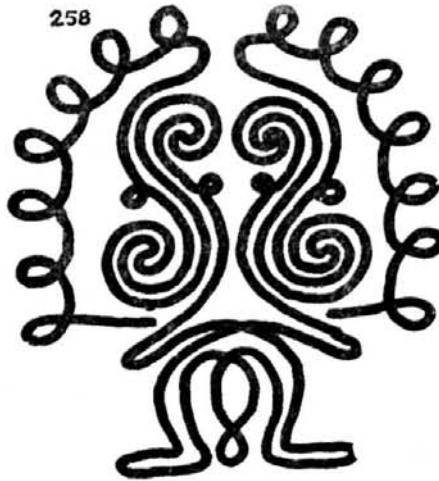
256



257



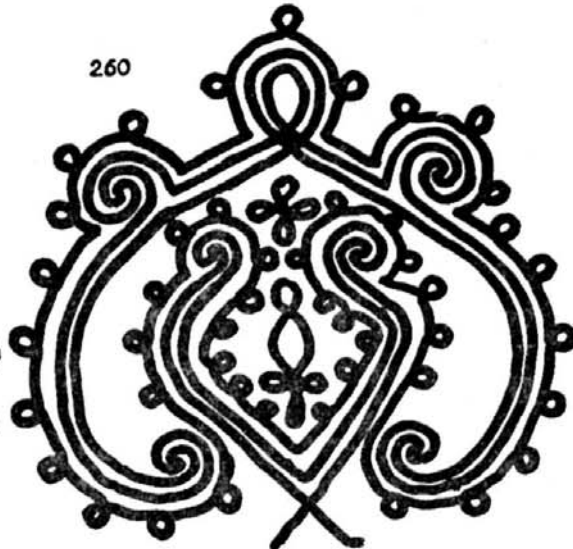
258

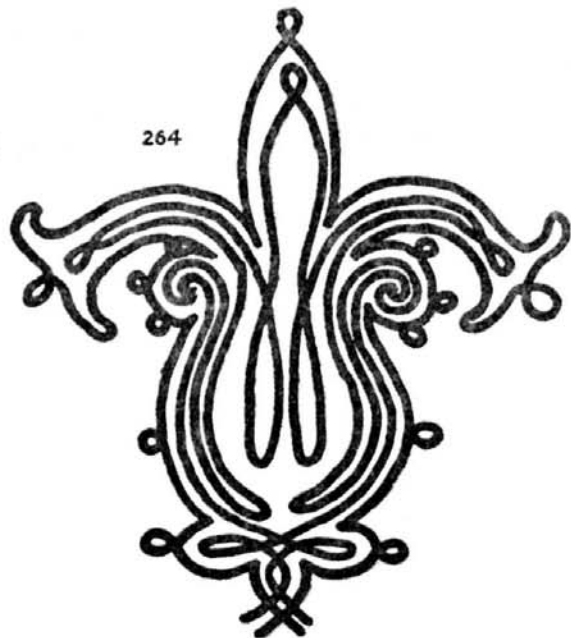
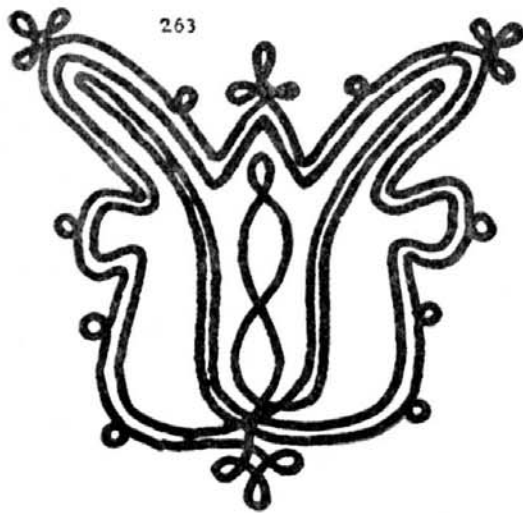


259



260





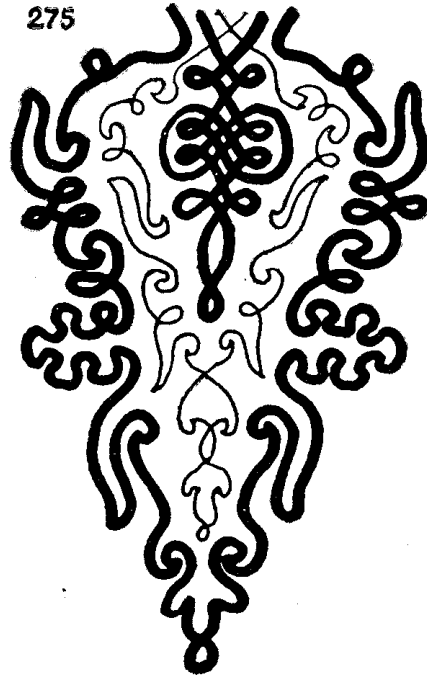




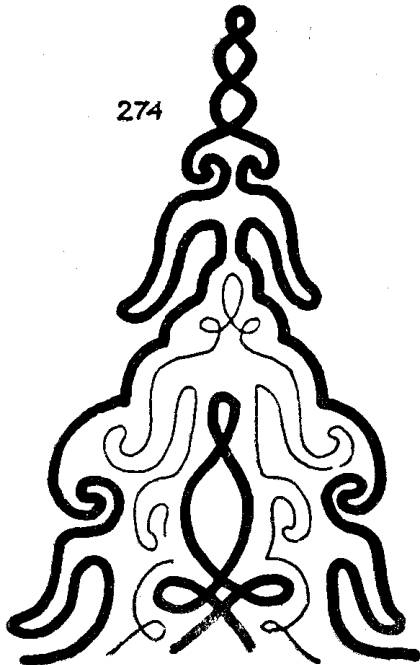
273



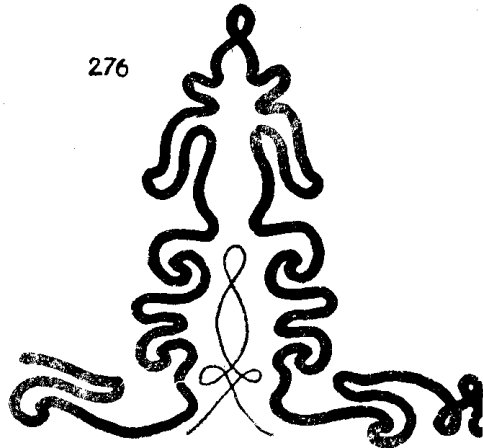
275



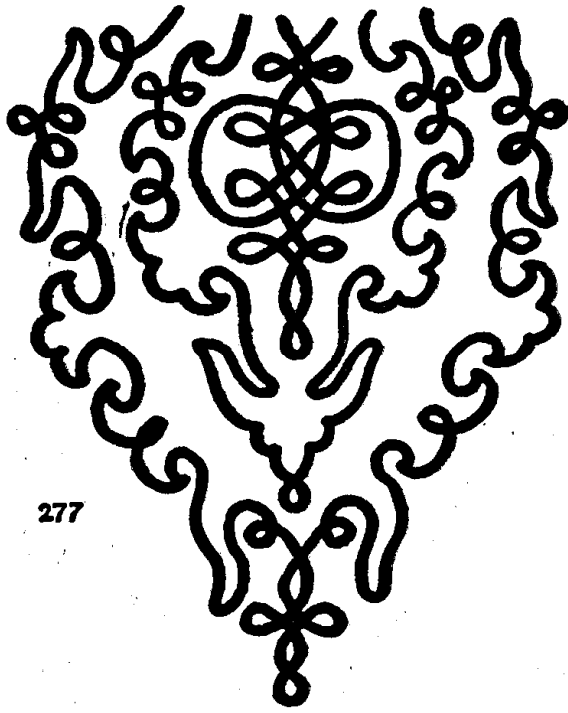
274



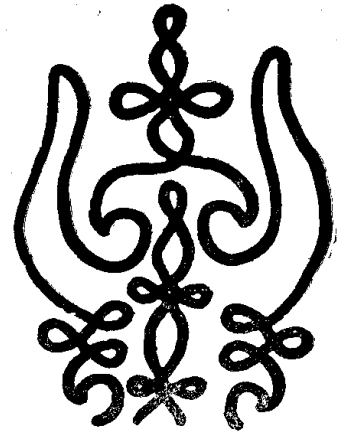
276







277



278